

Kauno technologijos universitetas
Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Kognityvinis lietuvių ir anglų kalbų sudurtinių kompiuterijos terminų darybos tyrimas

Baigiamasis magistro studijų projektas

Deimantė Baškytė
Projekto autorė

Doc. dr. Vilija Celiešienė
Vadovė

Kaunas, 2024

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Kognityvinis lietuvių ir anglų kalbų sudurtinių kompiuterijos terminų darybos tyrimas

Baigiamasis magistro projektas

Technikos kalbos vertimas ir postredagavimas (6211NX031)

Deimantė Baškytė

Projekto autorė

Doc. dr. Vilija Celiešienė

Vadovė

Doc. dr. Dainora Maumevičienė

Recenzentė

Kaunas, 2024

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Deimantė Baškytė

Kognityvinis lietuvių ir anglų kalbų sudurtinių kompiuterijos terminų darybos tyrimas

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Deimantė Baškytė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Baškytė, Deimantė. Kognityvinis lietuvių ir anglų kalbų sudurtinių kompiuterijos terminų darybos tyrimas. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovė doc. dr. Vilija Celiešienė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų kryptių grupė): N05 Vertimas, Humanitariniai mokslai.

Reikšminiai žodžiai: kognityvinė gramatika, kognityvinis tyrimas, kognityvinis propozicinis modelis, predikatas, kognityvinis modelis, kompiuterijos terminai.

Kaunas, 2024. 57 p.

Santrauka

Kognityvinis lietuvių ir anglų kalbų sudurtinių kompiuterijos terminų darybos tyrimas. Šis darbas yra naujas, nes kognityvinis terminų darybos tyrimas lietuvių kalboje buvo atliktas tik kartą, o kompiuterijos sudurtiniai terminai nebuvo analizuojama kognityviniu darybos tyrimu. Todėl, aktualu skatinti tokio pobūdžio tyrimus ir naują požiūrį į žodžių darybą, siekiant labiau suprasti žodžių reikšmę ir konceptus. Darbo tikslas yra atlikti kognityvinį lietuvių ir anglų kalbų sudurtinių kompiuterijos terminų darybos tyrimą. Darbo objektas yra anglų ir lietuvių k. kompiuterijos žodynų sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys. Pagrindiniai darbo uždaviniai yra atskleisti kognityvinės gramatikos sampratą ir aptarti kognityvinį požiūrį į žodžių darybą, iširti sudurtinių kompiuterijos terminų kognityvinius darybos modelius, iširti sudurtinių kompiuterijos terminų atitikmenų kognityvinius darybos modelius ir palyginti lietuvių ir anglų kalbų sudurtinių terminų kognityvinius propozicinius modelius.

Aptarus kognityvinės gramatikos sampratą buvo pastebėta, kad ši lingvistika yra nauja ir apie ją vis dar mažai kalbama. Taip pat pastebėta, kad ir lietuvių, ir anglų kalboje vis dar vyrauja struktūrinis požiūris į žodžių darybą, tačiau keletas autorių siekia skatinti naujojo požiūrio tyrimus. Tarp analizuojamų „Enciklopedinio kompiuterijos žodyno“ ir „Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodyno“ sudurtinių terminų daugiausia jų buvo priskirta OBJEKTAS + OBJEKTAS ir OBJEKTAS + YPATYBĖ kognityviniams propoziciniams modeliams. Modeliui OBJEKTAS + OBJEKTAS priskirti terminai yra sudaryti iš dviejų *objekto* konceptų, o jų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Tuo tarpu modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ priskiriami terminai sudaryti iš *objekto* ir *ypatybės* konceptų, o jų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Dėl tokio dviejų kalbų panašumo ir pasiskirstymo galima daryti prielaidą, kad nors kalbos yra skirtingos, žmonių pasąmonėje vykstantys mąstymo procesai yra panašūs, juolab kai kalbama apie sąvokų įvardijimą ir priskyrimą kategorijoms. Gautieji darbo rezultatai gali būti panaudojami kognityviniu darybos tyrimu analizuojant kitų sričių sudurtinius terminus ar siekiant plėsti esamų tyrimų apie kognityvinius tyrimus kiekį. Darbo struktūrą sudaro teoriniai aspektai apie kognityvinę gramatiką, požiūrį į darybą ir modelius, metodologinė dalis, kurioje aptarti tyrimo metodai, šaltinis ir imtis, tyrimo dalis, kurioje matomas kompiuterijos sudurtinių terminų kognityvinis tyrimas ir išvados.

Baškytė, Deimantė. A Cognitive Study of Computational Compound Terms Formation in Lithuanian and English. Master's Final Degree Project supervisor / assoc. prof. dr. Vilija Celiešienė; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): N05 Translation, Humanities.

Keywords: cognitive grammar, cognitive study, cognitive propositional model, predicate, cognitive model, computational terms.

Kaunas, 2024. 57 p.

Summary

A Cognitive Study of Computational Compound Terms Formation in Lithuanian and English. This study is new because cognitive study of term formation in Lithuanian has been done only once before, whereas computational compound terms have not been analysed by this type of study. Therefore, it is relevant to promote this kind of research, and a new approach to word formation in order to develop a better understanding of the meaning and concepts of words. The aim of this paper is to carry out a cognitive study of computational compound terms formation in Lithuanian and English. The object of the study is English and Lithuanian computing vocabulary terms and their equivalents. The main objectives of the paper are to reveal the concept of cognitive grammar and cognitive approach to word formation, to investigate the cognitive models of computational compound terms, to investigate the cognitive models of computational compound term equivalents, and to compare the cognitive propositional models of computational compound terms in Lithuanian and English.

After examining the concept of cognitive grammar, it was notable that this branch of linguistics is new and still not widely discussed. Furthermore, it was found that the structural approach to word formation is still prevalent in both English and Lithuanian, but several authors have tried to promote research towards the new cognitive approach. Among the compound terms analysed from the “Encyclopedic Dictionary of Computing” and the “English-Lithuanian Dictionary of Computing”, the most frequent ones were attributed to the OBJECT + OBJECT and OBJECT + FEATURE cognitive propositional models. The terms, assigned to the OBJECT + OBJECT model, are composed of two *object* concepts, and their connection is indicated by the predicate *to be part of*. In contrast, the terms, assigned to the OBJECT + FEATURE model, are composed of the concepts of *object* and *feature*, and their connection is specified by the predicate *to be characteristic of what*. This similarity and distribution between the two languages suggests that, although the languages are different, the thought processes that occur people’s minds are similar, especially when it comes to naming and categorising concepts. The results of this study can be used in further research on cognitive formation when analysing compound terms in other fields or to expand the body of existing research on cognitive studies. The structure of the paper consists of theoretical background on cognitive grammar and approaches to formation, a methodological part where the research methods, the source and the sample are discussed, a research part in which the cognitive study of computing compound terms is presented and conclusions.

Turinys

Lentelių sąrašas	7
Paveikslų sąrašas	8
Santrumpų ir terminų sąrašas	9
Įvadas.....	10
1. Teoriniai aspektai	12
1.1. Žodžių darybos tyrimai lietuvių ir anglų kalbose.....	12
1.2. Kognityvinės gramatikos samprata	15
1.2.1. Kognityvinis požiūris į žodžių darybą.....	17
1.2.2. Kognityviniai žodžių darybos tyrimai	19
1.2.3. Kognityviniai modeliai.....	20
1.3. Kognityviniai propoziciniai modeliai.....	23
1.4. Teorinės dalies apibendrinimas	28
2. Kognityvinis lietuviškų ir anglišku kompiuterijos žodynų sudurtinių terminų darybos tyrimas	29
2.1. Metodologija.....	29
2.2. Sudurtinių terminų įvairovė pagal kognityvinius propozicinius modelius.....	30
2.2.1. Sudurtinių terminų kognityvinis žodžių tyrimas	30
2.2.2. Atitikmenų analizė.....	40
2.2.3. Lyginamoji analizė	48
2.3. Tyrimo dalies apibendrinimas	49
Išvados	50
Literatūros sąrašas	51
Informacijos šaltinių sąrašas	57
Priedai.....	58
Priedas. EKŽ ir ALKŽ sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys.....	58

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Kognityviniai propoziciniai modeliai	24
2 lentelė. Kognityvinių propozicinių modelių sutapimas tarp EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų ir atitikmenų	45

Paveikslų sąrašas

1 pav. Kognityvinių propozicinių modelių pasiskirstymas tarp EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų .	31
2 pav. EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenų pasiskirstymas tarp dūrinių, sudėtinių terminų ir vienisinių terminų	41
3 pav. Kognityvinių propozicinių modelių pasiskirstymas tarp EKŽ anglišku ir ALKŽ lietuvišku atitikmenų	43

Santrumpų ir terminų sąrašas

Terminai:

Kognityvinė gramatika – „kalbotyros kryptis, pabrėžianti žmogaus kalbinių gebėjimų sąsają su pažintiniais“ („Visuotinė lietuvių enciklopedija“)

Konceptas – „sąvoka; bendras vaizdas“ („Visuotinė lietuvių enciklopedija“).

Predikatas – „tai objekto požymis, rodantis ar objektai panašūs, ar skirtingi. Predikatai yra vienviečiai (nusako savybes) ir daugiaviečiai (nusako santykius)“ („Visuotinė lietuvių enciklopedija“).

Kognityviniai propoziciniai modeliai – tai loginiai konceptai, kurių sąsaja nurodoma predikatu.

Santrumpos:

EKŽ – „Enciklopedinis kompiuterijos žodynas“

ALKŽ – „Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodynas“

ND – „Naujažodžių duomenynas“

Įvadas

Kognityviniai procesai žodžių daryboje yra itin svarbūs lietuvių kalboje. Remiantis kognityviniu požiūriu, siekiama suprasti, kaip žmonės kuria naujus žodžius, analizuoja jų struktūrą ir prasmę bei kaip juos suvokia. Žodžių daryba nėra vien tik taisyklių laikymasis – ja atskleidžiami gilesni mąstymo ir suvokimo procesai. Kognityviniai veiksniai, tokie kaip mąstymo schemas, asociacijos ir metaforos, turi didelę įtaką naujų žodžių kūrimui. Tai padeda išsamiau suvokti, kaip save reiškiamo per kalbą. Tai taip pat labai svarbu siekiant geriau suprasti, kaip vartojama kalba ir kaip ji susijusi su bendravimu. Nors daugiausia dėmesio skiriama kalbos struktūrai, pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama kognityvinėms išvalgoms žodžių daryboje. Suprantant šiuos kognityvinius procesus, gilinamas suvokimas apie žodžių prasmę ir tai, kaip prasmingos jungtys prisideda prie naujų žodžių prasmės formavimosi. Kognityviniu požiūriu taip pat analizuojama žodžių daryba kalbos vartojimo kontekste ir stengiamasi suprasti, kaip žmonės suvokia ir išreiškia save per kalbą.

Darbo aktualumas ir naujumas. Lietuvių kalboje dažniausiai gilinamasi konkrečiai į žodžių darybą, pavyzdžiui, dūrybą, vedinius ir kitus. Ir tik retais atvejais gilinamasi į morfologines išraiškas, susijusias reikšme, forma atspindinčias mintyse esamus kontekstus. Ši problema opi ne tik lietuvių kalbotyroje; užsienio autoriai taip pat pabrėžia kognityvinio požiūrio į žodžių darybą svarbą šiuo klausimu. Monika Bogdzevič (2020), daktaro disertacijoje „Pykčio, baimės ir gėdos jausmai lietuvių kalboje iš kognityvinės ir kultūrinės perspektyvos“, teigia, kad kognityvinių ir etnolingvistinių tyrimų poreikis šiuolaikinėje kalbotyroje sparčiai auga. Šia daktaro disertacija prisidedama prie mažo kiekio esamų tyrimų šioje srityje. Lina Inčiuraitė straipsnyje „Kognityvinis požiūris į žodžių darybą“ taip pat pastebi, kad lietuvių kalboje kognityvinis požiūris į žodžių darybą yra retas. Kita vertus, anglų kalboje apie kognityvinį požiūrį į žodžių darybą pradėta kalbėti anksčiau ir šaltinių yra daugiau. Pastaruosiuose apie kognityvinius žodžių darybos tyrimus plačiai nekalbama, tačiau išskiriami tam tikri būdingi aspektai. Knygoje „Žodžių daryba ar žodžių daryba? Sudėtinių žodžių daryba kognityvinėje lingvistikoje“ (angl. *Word-formation or word formation? The formation of complex words in Cognitive Linguistics*) teigiama, kad išsamesnių ir nuoseklesnių žodžių darybos reiškinų aprašymų pateikimas yra kognityvinės gramatikos tikslas (Lampert, Lampert, 2010). Kaip teigia L. K. Zhanalina ir A. B. Ordahanova (2015), tokie terminai kaip „kognityvinis“ ar „kognityvinis mokslas“ pastaraisiais dešimtmečiais vis dažniau vartojami lingvistikoje. Kalbant būtent apie kognityvinį požiūrį į sudurtinių žodžių darybą, problema išlieka panaši. H. Lahlou (2012) teigia, kad nors dūriniai ir buvo analizuojami siekiant suprasti ir įgyti daugiau žinių apie jų darybą, tačiau kiekvienas tyrimas apsiriboja vienu aspektu, o ne nagrinėja įvairius aspektus kaip visumą. L. Inčiuraitė (2013) teigia, kad dūriniai yra morfologinė išraiška. Autorė taip pat pateikia keletą, kognityvinio požiūrio į sudurtinių daiktavardžių darybą, pavyzdžių: „sudurtinių žodžių dalis makronurodo didumą: makrosociologija reiškia ‘sociologijos sritį, tiriančią didžiąsias visuomenės struktūras – klases, sluoksnius, valstybes, tautas, visuomenes’“ (Inčiuraitė, 2013, p. 9–10).

Dar vienas svarbus darbas yra L. Rutkienės (2021) straipsnis „XX a.–XXI a. pr. statybos terminų dūrinių kognityviniai propoziciniai modeliai“, kuriame minimi kognityviniai propoziciniai modeliai. Taip pat svarbi ir L. Rutkienės (2021) disertacija „Statybos terminijos dūriniai: formavimasis ir raida“, kurioje autorė pamini galimus kognityvinius modelius sudurtiniams daiktavardžiams ir dažniausiai pasitaikančias temas analizuojant statybos terminijos dūrinius kognityviniu būdu. Tačiau, apžvelgus tokio pobūdžio tyrimus, ypač kalbant apie sudurtinius terminus, kognityvinių tyrimų lietuvių kalbotyroje yra mažai, o ši sritis iš esmės yra nauja, todėl svarbu plėsti šių tyrimų kiekį.

Darbo tikslas – atlikti kognityvinį lietuvių ir anglų kalbų sudurtinių kompiuterijos terminų darybos tyrimą.

Pagrindiniai uždaviniai:

1. atskleisti kognityvinės gramatikos sampratą ir aptarti kognityvinį požiūrį į žodžių darybą;
2. ištirti sudurtinių kompiuterijos terminų kognityvinius darybos modelius;
3. ištirti sudurtinių kompiuterijos terminų atitikmenų kognityvinius darybos modelius;
4. palyginti lietuvių ir anglų kalbų sudurtinių terminų kognityvinius propozicinius modelius.

Tyrimo objektas – lietuvių ir anglų k. kompiuterijos žodynų sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys.

Tyrimo metodai – analitinis, kokybinis, aprašomasis, kiekybinė analizė, kognityvinis sudurtinių terminų tyrimas, lyginamasis tyrimas.

Teorinėje darbo dalyje analizuojami žodžių darybos tyrimai, kognityvinės gramatikos samprata, kognityvinis požiūris į žodžių darybą, egzistuojantys tokio pobūdžio tyrimai, kognityviniai propoziciniai modeliai ir kas juos sudaro. Teorinėje dalyje taip pat sudaroma kognityvinių propozicinių modelių lentelė, kuri vėliau bus naudojama kaip teorinis pagrindas atliekant tyrimą.

Tyrimo dalyje analizuojami EKŽ ir ALKŽ sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys. Sudurtiniai terminai išskirstomi pagal atitinkamus kognityvinius propozicinius modelius, aptariama kokiais darybos tipais pastarieji modeliai yra realizuojami. Taip pat analizuojami EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenys, išskiriami atitikmenys, traktuojami kaip dūriniai, ir priskiriami atitinkamiems kognityviniams propoziciniams modeliams. Pastarieji galiausiai palyginami su sudurtinių terminų modeliais.

1. Teoriniai aspektai

Pirmojoje, teorinėje, baigiamojo projekto dalyje aptariami esminiai teoriniai aspektai apie žodžių darybos tyrimus, kognityvinės gramatikos sampratą, kognityvinį požiūrį į žodžių darybą, kognityvinius modelius ir kognityvinius propozicinius modelius. Šioje dalyje taip pat sudaromi kognityviniai propoziciniai modeliai, kurie bus toliau atliekamo tyrimo teorinis pagrindas.

1.1. Žodžių darybos tyrimai lietuvių ir anglų kalbose

Nuo pirmųjų gramatikų atsiradimo laikų, jose aptikta užuominų apie žodžių darybą (Smetona, 2003). Tačiau sistemiškumo daryboje nebuvo aptikta, minimi pavieniai priesaginės darybos atvejai ir keletas – priešdėlinės ir darybos iš prievieksmių. Esminiai kalbos gyvybingumo ir dinamiškumo bruožai yra nepertraukiami procesai sudarant žodžius ir nenutrūkstantis naujų žodžių srautas (Mikelionienė, 2002). Žodžių darybai ypač būdinga analogija, suvokiama kaip žodžių daryba, remiantis jau esamais gramatikoje darybiniais modeliais. V. Urbutis (1961) teigia, kad lietuvių kalbos daiktavardžių daryba išskiriama į tris esmines rūšis – priesaginiai, priešdėliniai vediniai ir dūriniai. Šiuo metu tai taip pat yra vieni iš pagrindinių būdų sudarant žodžius, tačiau taip pat priskiriami ir tokie vediniai kaip galūniniai, sangražiniai, naujažodžiai ir neologizmai.

Kalbant apie priesaginius vedinius, teigiama, kad priesagos esti svetimoms ir savoms kalboms, tačiau lietuvių kalboje priesagos daugiausia yra lietuviškos (Vaskelienė, 2022). Lietuvių kalboje daiktavardžiai sudaryti su galūnėmis ir priesagomis (lietuviškomis ar svetimoms kalboms) išskiriami į vedybos kategorijas. J. Vaskelienė (2022) išskiria vedinius, sudarytus iš veiksmožodžių, vardažodžių. D. Murmulaitytės (2012) straipsnyje „Lietuvių kalbos morfemikos ir žodžių darybos tyrimų perspektyvos“ atskleidžiama, kad lietuvių kalbos duomenyje yra 75 tūkst. pagal darybą ir morfemą išnagrinėtų „Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ žodžių. Autorės nuomone, šią kalbotyros duomenų bazę reikia modernizuoti. Tai parodo vis dar vyraujančius struktūrinius žodžių darybos tyrimus. Lietuvių kalboje taip pat vis atsiranda naujažodžių, D. Murmulaitytė teigia, kad „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyje“ „pateikta naujažodžių (vedinių, dūrinių, hibridų, semantinių naujadarų) su maždaug 800 lietuviškų šaknų (skaičiuojant su jų variantais, pvz., darb-/dirb-, did-/didž-, krau-/krov-/krūv-/kro-, lenk-/link-/lank-, vers-/verč-/vert-/virkšč- ir kt. – 876)“ (2016, p. 3). Bendrinės lietuvių kalbos žodyno tyrėja išskiria tokių žodžių darybos svarbą ir „Lietuvių kalbos naujažodžių žodyno“ panaudojimą nustatant naujažodžių darybos tolesnių tyrimų sritis.

Atliekant žodžių darybos tyrimus imti analizuoti ir kontaminaciniai dariniai (Miliūnaitė, 2014). Pastarieji apibrėžiami kaip maišiniai atsiradę sujungus du artimus kalbėjimo ar kalbos vienetus. R. Miliūnaitė (2014) teigia, kad šių darinių analizė svarbi žodžių darybos tyrimams tuo, kad jie vis dažniau aptinkami ir gimtojoje kalboje, ir tarp verstinių / skolinių, todėl aktualu atnaujinti jų sampratą lietuvių kalbotyroje. Minėtuosius kontaminacinius darinius taip pat galima priskirti struktūriniams žodžių darybos tyrimams. Vėlesniuose tyrimuose, atsižvelgiant į kontaminacinių darinių morfeminę sandarą ir darybą, pastebimas svetimoms kalboms dominavimas (Aleksaitė, Murmulaitytė, 2018). Taip pat šių darinių skaičius, lyginant su ankstesniais tyrimais, ND (naujažodžių duomenyje) yra didesnis. Šio fenomeno priežastis gali būti vis dažnesnis leksikos ir jos sudarymo skolinimasis iš kitų kalbų (Aleksaitė, Murmulaitytė, 2018). Atsižvelgiant į šiuos žodžių darybos tyrimus galima pastebėti svetimų kalbų įtaką žodžių darybai bei vis dar vyraujančią struktūrinį požiūrį į žodžių darybą.

Kalbant apie žodžių darybą svarbu paminėti ir terminų darybą bei egzistuojančius terminų darybos tyrimus. S. Keinys (1974) teigia, kad terminų daryba iš esmės yra susijusi su lietuvių kalbos žodžių daryba. „Lygiai kaip bendrinės kalbos žodžių daryba yra dalis visos dabartinės lietuvių kalbos žodžių darybos, taip mokslo ir technikos terminų daryba yra dalis bendrinės kalbos žodžių darybos“ (Keinys, 1974, p. 37). Praėjus penkiasdešimt metų nuo šių S. Keinio žodžių, žodžių daryba terminų darybai vis dar išlieka lygiai svarbi ir esminė. Žinomos žodžių darybos taisyklės ir normos yra būtinos taisyklingiems atitinkamų sričių terminams kurti. J. Mikelionienė (2017) savo darbe „Tarptautinių terminų apeliatyvacijos aspektai“ pastebi, kad dažniausiai eponiminiai terminai yra sudaromi pasitelkiant priesaginę žodžių darybą. L. Pečkuvienė (2012) analizuoja priesaginiu būdu sudarytų teisinių terminų atitikimą kalbinėms normoms. L. Rutkienė (2019) savo darbe „Hibridiniai statybos terminijos dūriniai su klasikineis prepozicininiais sietiniais kamienais“ aptaria sudurtinius terminus sudarytus naudojant tarptautinius arba kitaip tariant sietinius kamienus. Kaip ir žodžių daryba, taip ir terminų daryba yra svarbus lietuvių kalbotyros objektas.

Taigi, kalbant apie žodžių darybos tyrimus lietuvių kalboje vis dar pastebimas struktūrinis požiūris. Priešdėliniai, priesaginiai, galūniniai vediniai ir dūriniai vis dar užima svarbią vietą lietuvių kalbotyroje, tačiau dėmesys atkreipiamas ir į kontaminacinius darinius, kurie vis labiau analizuojami. Pastarųjų daryboje pastebima kitų kalbų įtaka, o tai lemia augantis skolinių skaičius lietuvių kalboje. Taip pat aktualūs ir terminų darybos tyrimai, kurie glaudžiai siejami su žodžių daryba.

Kalbant apie žodžių darybą anglų kalboje, teigiama, kad šis procesas paprastai žinomas kaip reiškinys, kuris yra labai artimas žmogaus gyvenimui (Ratih, Gusdian, 2018, cit. iš Trask, 1997). Žodžių darybos elemento, atitinkančio kalbinės bendruomenės pavadinimų kūrimo poreikius, idėja leidžia pašalinti perteklinės darybos principą morfologijoje (Štekauer, 2001). Autoriai žodžių darybą prilygina labai svarbiam reiškiniui, o tai tik parodo šių procesų ir tyrimų atlikimo šioje srityje svarbą.

Žodžių darybos (darybos morfologijos) teorijos dominuoja šioje srityje nuo 1960 m. (tais metais pasirodė du labai svarbūs Marchand'o ir Lees'o darbai). P. O. Müller'is, I. Ohnheiser'is, S. Olsen ir F. Rainer'is (2015), savo knygoje teigia, kad tyrimų apie žodžių darybą vis dar trūksta, nors atlikta nemažai darbų, kuriuose analizuojama fonologinė, sintaksinė, leksinė ir fleksinė raida. Žodžių darybos priemonės kiekvienoje kalboje skiriasi, tačiau tam tikroje kalboje ar kalbų šeimoje galima išskirti dažniausiai pasitaikančias darybos priemones (Müller, Ohnheiser, Olsen ir Rainer, 2015). Dūryba dažniau naudojama germanų kalbose, o afiksacija – romanų ir slavų kalbose. I. Plag'as (2018) knygoje „Žodžių daryba anglų kalboje“ (angl. *Word-formation in English*) teigia, kad priesagos ir priešdėliai anglų kalboje yra plačiai vartojami taip pat tik reti afiksai negali būti priskirti priešdėliams ir priesagoms, kadangi įterpiami tiesiogiai į kitą morfemą. Atsižvelgiant į pastaruosius žodžių darybos būdus taip pat galima išvelgti struktūrinį požiūrį. Naujesniuose tyrimuose teigiama, kad aktyvūs žodžių darybos procesai, vykstantys šiuolaikinėje anglų kalboje, užtikrinantys žodyno turtinimą ir plėtrą, yra mokslinių tyrimų objektas (Yenikeeva, Klymenko, 2021). Daugybėje darbų, skirtų įvairiems šiuolaikinės anglų kalbos žodžių darybos aspektams, nagrinėjamos žodžių sudėtinųjų dalių taksonomijos pagal semantinius, funkcinis, etimologinius požymius problemos.

N. Beliaeva (2019) taip pat pastebi maišinių (angl. *blends*) svarbą, kadangi pastarųjų darybos būdas plačiai aptarinėjamas siekiant nustatyti ar tai kūrybiškumo mišinys ar dėsningas ir nuspėjamas mechanizmas. Teigiama, kad maišiniai dažnai patraukia kalbos vartotojų dėmesį savo išskirtinumu, pavyzdžiui, „frappuccino“ (žodis sudarytas iš „frappe“ (liet. *frapė*) ir „cappuccino“ (liet. *kapučinas*). Maišiniai anglų kalboje sudaromi sujungiant du žodžius į vieną, kai iš vieno žodžio paimama pradžia, o kito – pabaiga (Beliaeva, 2019). Tokių tyrimų buvimas parodo, jog žodžių darybos tyrimai, ypač struktūriniai, vis dar aktuali tema, kurioje atsiranda naujovių lygiai kaip ir kalboje, kuri nuolat kinta.

Terminų darybą taip pat glaudžiai susijusi su žodžių darybą. Todėl apie ją kalbant aktualu paminėti ir terminų darybos tyrimus ir kuo tai susiję su žodžių darybą. Teigiama, kad terminai turi atitikti egzistuojančias kalbos normas (Suonuuti, 1997). Tai svarbu ir žodžių daryboje. Be to, žodžių darybos būdai taikomi sudarant tam tikros srities terminus, pavyzdžiui, medicinos (Triwahyuni, 2018). Taip pat atliktas tyrimas siekiant išsiaiškinti priesagų produktyvumą sudarant mokslinius anglų kalbos terminus (Montero-Fleta, 2011). Nors terminų daryba taip pat svarbus kalbotyros objektas, anglų kalboje tokių tyrimų mažiau nei lietuvių kalboje. Anglų kalboje labiau vyrauja žodžių darybos tyrimai.

Taigi, anglų kalboje kaip ir lietuvių kalboje atliekant žodžių darybos tyrimus vis dar pastebimas struktūrinis požiūris, labiau gilinamasi į darybą, jau žinomus, tradicinius, ir naujus darybos būdus. Kalbant apie darybos būdus minimi priešdėliniai, priesaginiai vediniai ir dūriniai. Vis dažniau atkreipiamas dėmesys į maišinius, kurie yra dar ne visai ištirtas reiškinys, tačiau anglų kalboje pasireiškiantis vis dažniau. Tyrimų, kuriuose analizuojama terminų daryba, pastebima mažiau.

Apibendrinant galima teigti, kad žodžių daryba yra svarbi kalbotyros dalis, kuri nuo senų laikų buvo pastebėta ir aprašyta gramatikose. Iš pradžių buvo aptikti pavieniai priesaginės darybos atvejai, tačiau sistemiškumo daryboje trūko. Kalbos gyvybingumui ir dinamiškumui būdingi nuolatiniai žodžių kūrimo procesai ir nuolat augantis naujų žodžių srautas. Lietuvių kalboje žodžių darybai būdinga analogija, remiantis jau egzistuojančiais gramatikos darybos modeliais. Kalbotyros tyrėjai išskiria tris pagrindinius lietuvių kalbos žodžių darybos būdus: priesaginius, priešdėlinius vedinius ir dūrinius. Tačiau šiuo metu taip pat svarbu priskirti galūninius, sangražinius, naujažodžius ir neologizmus. Anglų kalbotyroje taip pat dominuoja šie darybos būdai, kadangi jais produktyviausiai kuriami nauji žodžiai, todėl kyla didesnis poreikis atlikti tyrimus analizuojant šiuos darybos būdus. Atsižvelgiant į terminų darybos tyrimus, akivaizdu, kad egzistuojančių tyrimų skaičiumi lietuvių kalba pirmauja, o anglų kalboje dėmesys labiau skiriamas žodžių darybos tyrimams.

Didelio dėmesio lietuvių kalboje pastaruoju metu sulaukia kontaminaciniai dariniai (dar vadinami maišiniaisiais). Anglų kalboje taip pat atkreipiamas dėmesys į maišinius, kadangi toks darybos būdas nėra įprastas, tačiau labai įdomus ir vis plačiau vartojamas. Žodžių darybos procesas yra labai artimas žmogaus gyvenimui ir turi didelę reikšmę kalbinėje bendruomenėje. Kūrimo poreikius tenkinantis žodžių darybos elementas leidžia pašalinti perteklinės darybos principą morfologijoje. Anglų kalboje taip pat nuo 1960 m. dominuoja žodžių darybos (darybos morfologijos) teorijos, o šiuolaikinėje anglų kalboje aktyviai vyksta žodžių darybos procesai, prisidedantys prie žodyno plėtros ir gausėjimo. Įvairiuose tyrimuose nagrinėjami skirtingi šiuolaikinės anglų kalbos žodžių darybos aspektai, tokie kaip žodžių sudėtinųjų dalių taksonomija pagal semantinius, funkcinis ir etimologinius požymius.

Tyrimai, kuriuose aptariamai tradiciniai žodžių darybos būdai yra pakankamai dažni, o tyrimų, kuriuose į žodžius būtų žvelgiama iš kognityvinės prizmės yra mažai. Taip atsiranda poreikis gilintis į šią ganėtinai naują kalbotyros sritį ir į žodžių darybą pažvelgti kitaip.

1.2. Kognityvinės gramatikos samprata

Priešingai nei struktūrinė, kognityvinė lingvistika apima semantinių reiškinių ryšių ir viso sąmonės turinio visumą (Gudavičius, 2006). Esminis kognityvinės lingvistikos bruožas yra tas, kad „kalbos turinys negali būti atskirtas nuo viso žmogaus mentalinio turinio“ (Gudavičius, 2006, p. 41). Ši samprata susiformavo kartu su kognityvinės lingvistikos atsiradimu aštuntojo dešimtmečio viduryje (Maumevičienė, 2010). R. W. Langacker'is (2008) kognityvinę gramatiką apibūdina kaip gramatinę konstrukciją, spindulinį tinklą, prototipų teoriją, scheminį tinklą, konceptualiąją metaforą ir vartojimu pagrįstą lingvistiką. Tuo tarpu R. Dirven'as (2005) teigia, kad kognityvinė lingvistika apibrėžiama kaip lingvistinė teorija, kuria kalba analizuojama atsižvelgiant į jos santykį su kitomis pažinimo sritimis ir gebėjimais, tokiais kaip fizinė ir mentalinė patirtis, vaizdinių schemas, suvokimas, dėmesys, atmintis, kategorizavimas, abstraktus mąstymas, emocijos, samprotavimas ir kiti. Kognityvinė lingvistika yra universali sistema, o ne tam tikra viena kalbos teorija.

Lietuvių kalbos gramatikoje pakankamai mažai dėmesio skiriama kognityvinei lingvistikai (gramatikai), kadangi tai yra „jauna“ sritis. Nepaisant to, siekiant labiau suprasti žodžių reikšmę, keletas autorių bando atkreipti dėmesį į šią kalbotyros sritį ir jos svarbą lietuvių kalboje. Taip pat iš kitos prizmės pažvelgti į tai kaip žmonės supranta žodžius ir kaip jie yra sudaromi. R. Mikulskas (2004) teigia, kad kognityvinė lingvistika Lietuvoje yra pakankamai naujas mokslas. Lietuvių kalboje vis dar stipriai vyrauja struktūralizmo idėjos, todėl apie kognityvinę gramatiką dar pakankamai mažai kalbama. Ne visos šios naujosios krypties idėjos laikui bėgant buvo priimtos (Mikulskas, 2004). Kitos kognityvinės gramatikos idėjos „buvo modifikuotos, dar kitos buvo integruotos į kitokių pakraipų kalbos mokslo paradigmas“ (Mikulskas, 2004, p. 4).

Kognityvinėje gramatikoje yra tik trys tyrimo objektai, pirmasis objektas yra kalba, paprastai suvokiama kaip garsas, bet taip pat kaip raštas arba (gestų kalbų atveju) kaip gestas. Šioje gramatikoje laiko perkeltinė prasmė tyrinėjama ir kaip kasdienės šnekos taikymo esminė tapatybė, ir kaip būdas mąstyti ir pažinti, kuris kalboje išryškinamas naudojant metaforinius pasakymus (Gudavičius, 2006). Kognityvinėje gramatikoje taip pat išryškinamas simboliškumas (Inčiuraitė, 2013). Pastarasis žinomas kaip kalbos elemento ypatybė glaudžiai susijusi su reikšme. Kognityvinės lingvistikos pagrindas, kaip teigia L. Inčiuraitė (2013), yra simbolinė tezė ar kitaip tariant kalbinės raiškos reikalavimas.

Šios lingvistikos principo „esmę sudaro teiginys, kad kalbos vienetai yra dvipusiai kalbos ženklai“ (Inčiuraitė, 2013, p. 8). Kognityvinės reikšmės samprata apima daugiau, nes taip nepaisomas siauras ir dažnai enciklopedinis reikšmės supratimas (Maumevičienė, 2010). „Pavyzdžiui, paklausus, ką reiškia žodis *meilė*, būtų sunku tiksliai apibrėžti ir nusakyti žodžio definiciją, nes vienam asmeniui tai gali būti liga (*iš meilės pasigavau aš džiovą*), kitam – kilimas aukštyn (*meilė suteikia sparnus*)“ (Maumevičienė, 2010, p. 17). Įprasta, kad Lietuvių kalboje dažniausiai apibrėžiama viena žodžio reikšmė, neatsižvelgiant į gilesnį žmogaus suvokimą, kalbant apie tam tikrus terminus.

Taigi, lietuvių kalboje sąvoka „kognityvinė gramatika“ yra nauja. Nepaisant to, autoriai vieningai pritaria, kad ši sritis yra labai svarbi siekiant analizuoti žodžių darybą. Kognityvinė gramatika apima platesnį požiūrį kalbant apie žodžio reikšmę, tačiau vis dar vyraujant struktūriniam požiūriui, tyrimų remiantis kognityvinė gramatika yra mažai.

Tuo tarpu anglų kalboje straipsnių ir šaltinių apie kognityvinę gramatiką yra šiek tiek daugiau. Pirmieji padėję pamatus tolimesniems kognityvinės gramatikos tyrimams anglų kalboje buvo G. Lakoff'as ir M. Johnson'as (1980), kurie 1980-aisiais metais išleistoje knygoje „Metaforos, pagal kurias gyvename“ (angl. *Metaphors we live by*) pateikė naujas idėjas apie kalbą ir jos sąveiką su mąstymu. Nors kognityvinės idėjos nebuvo priimtose visose lingvistikos srityse, jos išlieka svarbiu klausimu daugeliui tyrėjų ir yra naudojamos tam tikrose kalbotyros srityse.

Kaip ir lietuvių kalboje, anglų kalboje kognityvinė gramatika nuo daugumos tradicinės ir formaliosios semantikos atmainų skiriasi tuo, kad prasmė yra tapatinama su konceptualizacija arba kitaip tariant kognityviniu apdorojimu (Langacker, 1986). Kognityvinėje gramatikoje labai svarbūs konceptai, kontekstai bei kaip žmonės supranta ir kuria žodžius, tuo tarpu tradicinėje gramatikoje koncentruojamasi į žodžių struktūrą ir formaliąsias taisykles ir normas. Anglų kalboje greta kognityvinės gramatikos sąvokos vartojamas simbolinis vienetas arba simbolinis junginys (Evans, 2012). R. W. Langacker'io (1987) manymu semantinė struktūra yra lygiavertė konceptualiajai struktūrai. Tuo tarpu, V. Evans (2012) teigia, kad kognityvinėje gramatikoje semantinė struktūra ir konceptualioji struktūra sudaro du skirtingus vaizdavimo formatus, o semantine struktūra palengvinama galimybė naudotis konceptualiąja struktūra. Kognityvinėje gramatikoje kompleksinės išraiškos reikšmė apibūdinama ne tik kaip semantinė struktūra, atspindinti kompleksinę išraiškos reikšmę, bet ir kaip „kompozicinis kelias“ (Langacker, 1995). Tai semantinių struktūrų hierarchija, kurioje atsispindi laipsniškas kompleksinės išraiškos reikšmių sujungimas iš sudėtinių išraiškų reikšmių.

R. W. Langacker'is pateikia pavyzdį: „padarykime prielaidą, kad kiaulienos (angl. *pork*) ir kiaulės mėsos (angl. *pig meat*) kompozicinės semantinės prasmės yra identiškos“ (1995, p. 39). Šiame pavyzdyje matoma, kad anglų kalboje iš pažiūros du skirtingi terminai turi tą pačią reikšmę, o toks reiškinys vadinamas kompozicine semantine reikšme. Anglų kalboje kaip ir visų kognityvinių mokslų, kognityvinės lingvistikos tikslas – paaiškinti, kaip veikia protas (Radden, 2008). Būtų gana keista kalbą traktuoti kaip „savarankišką modulį“, tarsi ji būtų atskirta nuo žmonių, kurie ją naudoja reikšmėms perteikti.

G. Radden'o (2008) teigimu, ištisos kalbininkų ir mokytojų kartos bandė kalbą redukuoti iki formalios taisyklių sistemos, primenančios fizikos ar formaliosios logikos dėsnius. J. R. Taylor'o (2015) manymu kognityvinės gramatikos išeities taškas yra neginčytinas: kalba yra priemonė, leidžianti susieti garsą ir prasmę. Tiksliau tariant, kalba leidžia kalbėtojams išreikšti savo mintis ir ketinimus, suteikdama jiems galimybę naudotis simbolinių asociacijų tarp formos vienetų (fonologinių struktūrų) ir reikšmės vienetų (semantinių struktūrų) sąrašu. Tuo tarpu D. Tuggy (2005) teigia, kad gramatika yra inventorių, o ne mašina. Joje saugomi išteklių, kuriuos kalbėtojai naudoja sakiniams kurti; pati gramatika nekuria sakinių automatiškai ir beprasmiškai. Psichologiniai eksperimentai vis dėlto parodė, kad žmonių samprotavimai skiriasi nuo loginių samprotavimų.

„Iki šiol vykusiose diskusijose „konstrukcijos“ ir „kognityvinių procesų“ sąvokos buvo įvardytos kaip kalbinio kūrybiškumo veiksniai. Taip pat matėme, kad visais iki šiol aptartais lingvistinio kūrybiškumo atvejais svarbiausia yra naujos prasmės ar reikšmės „kūrimo“ idėja“ (Zawada, 2006, p. 250). Anglų kalboje kognityvinės lingvistikos tikslas yra suprasti, kaip žmogaus protas veikia kalbą.

Taigi, anglų kalboje kognityvinė gramatika yra labiau žinoma sritis. Autoriai kognityvinę lingvistiką apibrėžia kaip plačią sritį, o ne tam tikrą kalbos teoriją. Anglų kalboje kalbant apie šią sritį taip pat svarbus simboliškumas ir konceptualizacija.

Apibendrinant, kognityvine gramatika siekiama suprasti kaip žmogaus mąstymas įtakoja žodžių reikšmę ir sudarymą. Kognityvinė gramatika kaip lingvistinė teorija, kuria kalba analizuojama atsižvelgiant į jos santykį su kitomis pažinimo sritimis ir gebėjimais. Apibendrinant kognityvinės gramatikos naujumą ir tyrimų kiekį abiejose kalbose, galima teigti, kad anglų kalboje šios gramatikos krypties tyrimų atliekama daugiau nei lietuvių kalboje. Nepaisant to, kad anglų kalboje ši sritis analizuojama plačiau, jos pritaikymas lingvistikoje taip pat ribotas ir ji pritaikoma tik keliose kalbotyros srityse. Lietuvių kalboje ši kalbotyros kryptis yra nauja, todėl tyrimų šiuo metu yra pakankamai nedaug. Lietuvių kalboje vis dar vyrauja struktūrinis požiūris, nors kalbotyros atstovai skatina kognityvinės gramatikos plėtrą, kadangi tokiu būdu galima pažvelgti į gilesnę žodžių prasmę, o ne tik į pateiktus apibrėžimus.

1.2.1. Kognityvinis požiūris į žodžių darybą

Ilgą laiką Lietuvoje vyravo struktūrinis požiūris į žodžių darybą, to priežastis – iš Europos perimta septintojo dešimtmečio reikšmės samprata (Maumevičienė, 2010). Nepaisant visko, šią sampratą po truputį keičia kognityvinė. Struktūrinis požiūris esti neišsamus ir taip pateikiamas redukuotas reikšmės vaizdas (Maumevičienė, 2010). Struktūriniu požiūriu neanalizuojamos ir nenagrinėjamos visos žodžio reikšmės, žodžio sudarymo aplinkybės ar konceptai, priešingai, dėmesys sutelkiamas į žodžio struktūrą. Tuo tarpu kognityvinis požiūris gali būti apibūdinamas kaip reprezentacinė semantika: ja analizuojami mentaliniai modeliai arba kitaip tariant pasąmonėje susidariusi pasaulėžiūra (Gudavičius, 2006). Tokiu būdu labiau gilinamasi į žodžio reikšmę, į tai kaip jis buvo sukurtas, kas veikė jo sukūrimą, kokie konceptai svarbūs ir kuo jis ypatingas skirtinguose kontekstuose.

„Kognityvinės terminologijos atstovai terminą supranta kaip ypatingą kognityvinę-informacinę struktūrą, kalbine forma išreiškiančią profesines žinias, sukauptas per ilgą visuomenės tobulėjimo laiką“ (Rutkienė, 2021, p. 154). Remiantis kognityviniu požiūriu į žodžių darybą, siekiama suprasti, kaip žmonės kuria ir suvokia naujus žodžius, analizuoja jų struktūrą ir reikšmę. Tai padeda suvokti, kad žodžių daryba yra daugiau nei taisyklių ir mechanizmų taikymas. Šis naujas požiūris ypač svarbus nuolat besikeičiant kalbai, atsirandant naujiems žodžiams, skoliniams. Būtent tokiu būdu galima tinkamai suprasti naujų ir esamų žodžių svarbą ir į juos pažvelgti ne tik iš esamų struktūrinių taisyklių pusės. Remiantis kognityviniu požiūriu, žodis yra simbolinis mentalinių kategorijų įvardijimas, kuriuo nurodomi gyvi ar negyvi objektai, būsenos, veiksmai, būklės, ar ypatybės, o minėtų dalykų supratimą lemia įvairios kultūrinės ar socialinės aplinkos sąlygos (Inčiuraitė, 2013).

Kognityviniu požiūriu atskleidžiamos žmonių kognityvinės schemos, asociacijos, metaforos ir kiti mąstymo procesai, kurie lemia žodžių darybos formavimąsi. Tai reiškia, kad minėtieji objektai, būsenos, veiksmai, būklės ar ypatybės yra veikiamos skirtingų kultūrų, socialinių sąlygų taip pat dauguma atvejų ir asmeninės patirties, kadangi kiekvienas žodis gali būti skirtingai traktuojamas ir suprantamas skirtingų žmonių, kultūrų ar amžiaus grupių.

Kognityvinis požiūris į žodžių darybą reikalingas siekiant aprašyti žodžių darybos sistemas, morfologines išraiškas, susijusias forma, reikšme, atspindinčias mintyse esamus, vartojamus konceptus. Kalboje dažnai neatsižvelgiama, kad darybos pagrindas esti asmens mintyse kaip įgimti gebėjimai eiliuoti, ritmo jausmas, taigi, savaime suprantama, kad ir naujų žodžių daryba yra susijusi su psichologiniais, filosofiniais ir psicholingvistiniais kognityvinės sąmonės aspektais.

Taip pat kaip teigia kognityvinės gramatikos atstovai, junglumo modeliai nėra atsitiktiniai. Jais parodomi tam tikri mąstymo ir konceptualizavimo polinkiai, ne retai nurodantys metaforas ir kitas bendriniame kalbos lygmenyje esančias reikšmių sandūras, kurios ne visada lengvai suprantamos (Šeškauskienė, Masiulionytė ir Ryvitytė, 2016). Konkrečiai ir bendrine, ir praktinio vartojimo prasme, junglumas yra minėtųjų reiškinų indikatorius, kai atsižvelgiant į vartoseną, suprantama reikšmė. Žvelgiant į žodžių darybą kognityviniu aspektu galima išskirti tam tikrus konceptus ar jų grupes ir įvertinti įmanomus mąstymo modelius.

G. Radden'as (2008) teigia, kad natūrali kalba yra žmogaus proto produktas, bendros kognityvinės struktūros dalis, susijusi su supančio pasaulio patirtimi, todėl tiriant žmogaus kalbą turėtų būti taikomas kognityvinis požiūris. Kognityvinis požiūris į žodžių darybą turi didelę įtaką siekiant paaiškinti kaip žmonės suvokia ir kuria naujus žodžius. Šis požiūris taip pat nagrinėjamas, nes tokiu būdu kalba nėra tik mechaninis simbolių rinkinys, bet tuo pačiu atspindi žmonių kognityvines funkcijas ir mąstymo procesus. Į žodžių darybą žvelgiant remiantis kognityviniu požiūriu, atsiranda galimybė išsamiau nagrinėti esamus žodžius ar tokiu būdu kurti naujus.

G. Radden'o (2008) teigimu, naujam (kognityviniam) požiūriui galima atrinkti tik kelias reprezentatyvias kalbos sritis. Tačiau, tiriant kalbą reikėtų atsižvelgti į visus aspektus (suvokimą, mąstymą, vaizduotę, kūno ir supančio pasaulio patirtį), o tam puikiai tinka kognityvinis požiūris. C. Broccias'o (2006) teigimu kognityvinis požiūris apima plačią prasmę lyginant su aprašomuoju apibrėžimu tai yra sintakse ir morfologija. Remiantis kognityvine gramatika, gramatika gali būti apibūdinama kaip „simbolinė“, o kiekvienas šios gramatikos simbolinis vienetas turi semantinį ir fonologinį polių (Grzega, 2002). Šiuo atveju simboliu vienetu laikomas žodis. Teigiama, kad pasitelkiant kognityvinį požiūrį į žodžių darybą lingvistinės formos yra siejamos su įvairiomis žinių formomis, kurias jos įprasmina (Safarov, Akbarov, 2016). Būtent toks požiūris svarbus, siekiant suprasti įvairių pavidalų kalbinius ženklus ir juos nagrinėti iš įvairių pažinimo perspektyvų. Žvelgiant į kalbos reiškinis, ypač žodžių darybą, pro kognityvinę prizmę, gerai žinomas kalbos reiškinys atskleidžiamas kitoje šviesoje – kalbos supratimo ir jos vienetų aiškinimo proceso mūsų sąmonėje (Safarov, Akbarov, 2016).

Iš esmės pats žodžių sudarymas yra kognityvinis reiškinys (Lampert, Lampert, 2010). P. L. Rúa (2002) teigia, kad žodžių darybos procesams reikalingi kognityviniai metodai, kuriuose svarbios tokios kognityvinės ir psichologinės sąvokos kaip tipas, simbolių dažnumas, atpažinimo sritis, panašumas. S. T. Gries'as (2006) atkreipia dėmesį į tai, kad kognityvinis požiūris ir kognityvinė gramatika gali būti puiki priemonė tiriant ir aiškinant daugelį mechanizmų, lemiančių žodžių darybą.

Taip pat į žodžių darybą žvelgiant remiantis kognityvine gramatika galima išvelgti ir tam tikrus konceptus, kurie sieja terminus, o tuo pačiu ir žmones, o tai parodo egzistuojančias kognityvines sąsajas (Schmid, Ungerer, 2011). Kai apie žodžių darybą kalbama remiantis struktūriniu požiūriu tyrimai yra „apriboti“, kadangi labiau atsižvelgiama į taisykles ir pačią žodžių struktūrą, tuo tarpu remiantis kognityviniu požiūriu į žodžius galima pažvelgti plačiau ir į tai kaip juos supranta skirtingos žmonių grupės bei kokiuose kontekstuose, kokią prasmę jie įgyja.

Taigi, remiantis kognityviniu požiūriu į žodžių darybą, siekiama suprasti, kaip žmonės kuria ir suvokia naujus žodžius bei analizuoja jų struktūrą ir reikšmę. Tai atskleidžia žmonių kognityvines schemas, asociacijas, metaforas ir kitus mąstymo procesus, kurie lemia žodžių darybos formavimąsi. Žodžių daryba daugiau nei tik taisyklių ir mechanizmų taikymas – tai kompleksinis procesas, kuris atspindi kalbos vartojimo ir mąstymo sąryšį. Nors daugiausia dėmesio skiriama struktūrinei perspektyvai, pastaruoju metu kognityvinė lingvistika įgauna vis didesnę vaidmenį tyrinėjant žodžių darybos reiškinius ir jų suvokimą kontekste. Kognityviniu požiūriu taip pat remiamasi siekiant paaiškinti, kaip žmogaus protas veikia kalbą. Kalba negali būti laikoma atskiru moduliui, atskirtu nuo jos vartotojų, o kognityvinė lingvistika atmetami bandymai redukuoti kalbą iki formalios taisyklių sistemos. Kognityviniu požiūriu į žodžių darybą pabrėžiama žmonių suvokimo, kūrybiškumo ir mąstymo procesų svarba šioje sferoje.

1.2.2. Kognityviniai žodžių darybos tyrimai

Kognityvinio-lingvistinio mąstymo pradinis taškas atsirado anksčiau nei pats kognityvinės lingvistikos terminas (šis pradėtas vartoti tik devintojo dešimtmečio pradžioje), kadangi antropologai B. Berlin'as ir P. Kay'us (1969) ir psichologas E. H. Rosch'as (1973) atliko empirinius sąvokų kategorijų prigimties tyrimus (Schmid, Ungerer, 2011). Atlikdami pagrindinių spalvų (raudonos, mėlynos ir geltonos) terminų denotacinius intervalus daugelyje kalbų B. Berlin'as ir P. Kay'us pastebėjo daug panašumų tarp to, ką informantai iš skirtingų kalbinių ir kultūrinių sluoksnių laiko geriausiaisiais raudonos, mėlynos, geltonos spalvų pavyzdžiais.

J. H. Schmid'as ir F. Ungerer'is (2011) teigia, kad tai puikus pavyzdys, kaip kalbos vienetų savybės (šiuo atveju pagrindinių spalvų terminų reikšmės) veikia kiti pažintiniai (kognityviniai) gebėjimai, šiuo atveju suvokimas. 2006 metais Miunchene surengta antroji, tarptautinės vokiečių kognityvinės lingvistikos asociacijos surengta konferencija (Inčiuraitė, 2013). L. Inčiuraitė (2013) pamini tai, kad A. Onysko ir S. Michel'is remdamiesi šioje konferencijoje skaitytais pranešimais apie kognityvinę lingvistiką, parengė straipsnių rinkinį „Kognityvinės žodžių darybos galimybės“ (angl. *Cognitive Perspectives on Word Formation*). Straipsnių rinkinyje gilinamasi į kognityvinės lingvistikos metodus, kurie taikomi siekiant analizuoti žodžių darybą.

Lietuvių kalboje, vis dar labiausiai vyrauja struktūrinis požiūris, o kognityvinių įžvalgų yra mažai (Inčiuraitė, 2013). Lietuvių kalboje dažniausiai gilinamasi į gramatiką, tačiau tik retais atvejais atkreipiamas dėmesys į žodžių darybą kalbant apie kognityvinį požiūrį. Autorė Lina Inčiuraitė (2013) pirmoji Lietuvoje aprašiusi esminius kognityvinės lingvistikos aspektus ir sąsajas su žodžių daryba savo darbe „Kognityvinis požiūris į žodžių darybą“. Šis tyrimas yra didelis žingsnis toliau analizuojant kognityvinę gramatiką ir kognityvinį požiūrį į žodžių darybą lietuvių kalboje. Tokiais tyrimais ne tik galima atitrūkti nuo įsigalėjusio struktūrinio požiūrio, bet ir plačiau pažvelgti į žodžių darybą ne tik iš egzistuojančių taisyklių pusės.

Pastaruju metu užsienio ir lietuvių kalbotyroje vis labiau plėtojamos kryptys, susijusios su kognityvinės lingvistikos filosofijos psichologija, kuria analizuojamas kalbos ir sąmonės santykis, žinių konstrukcijos, fiksavimas kalbinėmis išraiškomis (Rutkienė, 2021). Būtent kognityvinės lingvistikos tyrimais galima nagrinėti, kaip lietuvių kalboje suvokiamas priesagos ir šaknies santykis, kaip šie elementai sujungiami ir kuriami nauji žodžiai. Taip pat šiuo būdu galima nagrinėti žodžių darybos semantiką, kaip prasmingos jungtys tarp šaknies ir priesagos prisideda prie žodžių reikšmės kūrimo. Nors dėl lietuvių kalbos specifikos gali atsirasti unikalių ypatybių žodžių darybos procese, kognityvinis požiūris gali būti taikomas ir analizuojant lietuvių kalbos žodžių darybos reiškinius bei jų suvokimą kalbos vartojimo kontekste.

P. L. Rúa (2002) pabrėžia kognityvinio požiūrio į žodžių darybą svarbą ir tai kokia didelę įtaką tai turi kuriant naujus žodžius. Tokiu būdu galima suprasti, kad kognityvinis požiūris į žodžių darybą yra labai reikšmingas ir yra susijęs su daugeliu žodžių darybos aspektų. M. Lampert'as ir G. Lampert'as (2010) teigia, kad kognityviniu požiūriu į žodžių darybą tyrinėjami tokie aspektai kaip metaforinės ir metoniminės sąvokų plėtotės, schematizavimas, konceptualioji sintezė ar integracija (jeigu kalbama apie maišinių sistemą ar formos ir reikšmės simboliškumą) ir tai tik keli aspektai. Autorių teigimu kalbos vartotojų žinios yra traktuojamos kaip struktūrinis simboliinių vienetų inventorių.

Taigi, tyrimų apie kognityvinį požiūrį į darybą nėra daug, tačiau jie egzistuoja ir yra labai svarbūs būsimiems tyrimams ir kognityvinės lingvistikos plėtojimui ir pritaikymui kalboje. Šiuo metu abiejuose kalbose daugiausia vyrauja struktūrinis požiūris į žodžių darybą, tačiau atlikti tyrimai parodo, kad žodžius analizuoti ir į juos pažvelgti galima remiantis kognityviniu požiūriu, kadangi net ir skirtingų grupių ar kalbų žmonės sieja panašūs mąstymo modeliai ar konceptai.

1.2.3. Kognityviniai modeliai

Žodžių darybą galima analizuoti įvairiais būdais, pavyzdžiui, atliekant morfologinę, sintaksinę ar semantinę analizę. Šie būdai yra plačiai naudojami priklausomai nuo tiriamos srities ar žodyno, kuris analizuojamas. Kognityviniais modeliais perteikiamas sukonkretintas atitinkamos kultūros realaus pasaulio įsivaizdavimas ar suvokimas. Žodžių daryba retai analizuojama remiantis kognityvine gramatika ir kognityvinės darybos modeliais. Leksinių konceptų ir kognityvinių modelių teorija (angl. *Theory of Lexical Concepts and Cognitive Modules, LCCM Theory*) yra svarbi siekiant suprasti konceptų svarbą analizuojant kognityvinius modelius (Evans, 2010). Minėtoji teorija tai požiūris į leksinį vaizdavimą, semantinę kompoziciją, o pagrindinė jos prielaida yra ta, kad lingvistiniu būdu konstruojant reikšmes naudojamos dvi skirtingos reprezentacinės sistemos.

Pirmoji sistema tai konceptualioji, sudaryta iš nelingvistinių žinių struktūrų, modeliuojamų pagal teorinį kognityvinio modelio konstrukta (Evans, 2010). Antroji sistema tai kalbinė sistema sudaryta iš simbolinių vienetų (pastarieji sudaryti iš fonologinio ir semantinio poliaus). V. Evans (2010) teigia, kad kognityviniai modeliai yra nuoseklios suvokimo ir subjektyvios patirties tipų visumos.

Taip pat siekiant sudaryti palankesnes sąlygas prasmės konstravimui, kalbinėje sistemoje atliekama vykdomoji kontrolės funkcija, sudarant sąlygas aktyvuoti kognityvinius modelius. M. Bogdzevič (2020) kognityvinius modelius apibūdina kaip konceptualiosios struktūros atvaizdavimo būdą, kuris suprantamas kaip bendras atitinkamos bendruomenės (kalbinės ir kultūrinės) išgyvenimų konceptualizavimas. A. Lisauskaitė ir V. Zubaitienė (2019) kognityvinius modelius apibrėžia kaip *freimus* (angl. *frame*) (*freimas* taip pat įvardijamas kaip rėmas). S. Šiaučiulytė (2014) teigia, kad kognityvinių modelių sąvoka apima tokias kognityvines reprezentacijas kaip *kognityvinis kontekstas*, *konceptualioji metafora*, *designatinė ir konotacinė žodžio reikšmė*, *konceptas*. G. Lakoff'as (2007) teigia, kad kognityviniai modeliai apskritai naudojami mūsų patirčiai struktūrizuoti ir įprasminti, o kiekvienas elementas atitinka tam tikrą mąstymo kategoriją. Kognityviniai modeliai skirtingų autorių apibrėžiami kitais žodžiais, tačiau reikšmė išlieka ta pati, o tai parodo šių modelių svarbą analizuojant žodžių darybą.

Naudojant kognityvinius modelius galima analizuoti pavienius žodžius, terminus, vieną žodį skirtinguose kontekstuose, dūrinius, vedinius (priesaginius, priešdėlinius), žodžius sakiniuose. Tokiu būdu galima plačiau pažvelgti į žodžio prasmę ir reikšmę. L. Inčiuraitė (2013) darbe „Kognityvinis požiūris į žodžių darybą“ parodo kognityvinių modelių taikymą analizuojant vedinius lietuvių ir anglų kalbose. S. Šiaučiulytė (2014) analizuoja *meilės* kognityvinį modelį B. Sruogos laiškuose. L. Rutkienė (2021) pasitelkdama propozicinius modelius analizuoja statybos terminijos sudurtinius daiktavardžius. Kognityviniai modeliai analizuojant žodžių darybą gali būti pasitelkiami įvairiai. V. Evans pateikė pavyzdžių, kad kognityviniai modeliai gali būti susiję su bet kokios rūšies žinių visumomis „pavyzdžiui, jie apima žinias susijusias su konkrečia esybe pvz., „automobilis“ arba konkretesne esybe „mano automobilis“, šie modeliai apima tokią informaciją, kaip ar reikia automobiliui užpilti kuro“ (Evans, 2006, p. 512).

Kalbant apie kognityvinius modelius svarbu paminėti konceptą, bazinius konceptus, predikatą ir propoziciją. Pastarieji yra esminiai siekiant tinkamai analizuoti žodžius naudojant kognityvinius modelius, todėl toliau darbe trumpai aptariami: konceptas, baziniai konceptai, predikatas ir propozicija.

Konceptas. Kalbant apie kognityvinius gramatikos modelius konceptas gali būti traktuojamas kaip vienas svarbiausių kognityvinių fenomenų (Šiaučiulytė, 2014). L. Inčiuraitė (2013) konceptą apibūdina kaip bendrą idėją, egzistuojančią mintyse kaip mentalinės veiklos arba supratimo produktą. A. Gudavičiaus teigimu „konceptas suprantamas kaip polidimensinis sąmonės darinys, kurio visumos ar atskirų aspektų raiška kalboje yra pagrindinis semantikos objektas“ (2011, p. 108).

S. Šiaučiulytė (2014) teigia, kad kalba neįmanoma išreikšti visko, kas įeina į konceptą, kadangi išreiškiami žodžiai ne iki galo perteikia konceptą, o atspindi kelis esminius požymius. Žmogus sąmonėje to nesuvokdamas kaupia konceptualiąją informaciją, kuri, pagal sudėtingumo lygį, gali būti prilyginama paprastiems vaizdiniais ar net išplėstiniams modeliams. Konceptai egzistuoja, nes gyvuoja prototipiškumas ir stereotipiškumas, o atskirtis tarp kalbų atsiranda dėl skirtingo mąstymo, skirtingų patirčių ir realiųjų ne dėl kalbos barjero (Niedzviegienė, 2011).

Teigiama, kad sudurtinių daiktavardžių daryba yra konceptualiai struktūruota (Inčiuraitė, 2013). Dar vienas svarbus elementas yra rėmas (angl. *frame*) – glaudžiai tarpusavyje susijusių konceptų sistema. L. Inčiuraitė (2013) teigia, kad atitinkamas žodis gali aktyvuoti semantinių žinių rėmą, kuris yra susijęs su atitinkamu konceptu. Konceptualųjį dūrinio darybos pagrindą sudaro pagrindinio žodžio rėmas.

C. J. Fillmore (2006) teigia, kad kognityvinėje lingvistikoje yra pateikiami atitinkami kognityvinės lingvistikos konceptai. Pati kalba ir gramatika, pasak autoriaus, yra konceptualizacija ir vaizdiniai, taip pat pateikia bendruosius gramatinius vaizdinius bruožus tokius kaip profiliavimas, specifiškumas, apimtis ir svarbumas. Kitaip tariant kalba yra reikšmė, o pastaroji – konceptualizacija (Fillmore, 2006). L. Vanderwende (1994) teigia, kad koncepto priklausomybės algoritmui reikalinga, kad kiekvienas leksinis elementas turėtų indeksą, kuriame nurodyta taisyklė, kuri būtų taikoma, kai elementas yra daiktavardžių sekos dalis. Būtent tai naudinga tuo, kad kiekvienas daiktavardis potencialiai suponuoja unikalią interpretaciją arba kitaip tariant skirtingą konceptą.

Baziniai konceptai. Kaip bazinius konceptus L. Rutkienė (2021), remdamasi R. Jackendoff'u, įvardija *objektą, objekto dalis, veiksmą, veiksmo vietą, erdvę, laiko ypatybes*. Tuo tarpu L. Vanderwende (1994) konceptams nustatyti siūlo naudoti klausimus: kas? (angl. *what?*) (subjektas / objektas) (angl. *subject / object*), kur? (angl. *where?*) (vieta) (angl. *location*), kada? (angl. *when?*) (laikas) (angl. *time*), kieno? (angl. *whose?*) (nuosavybė) (angl. *possessive*), iš ko pagaminta? (angl. *made of what?*) (medžiaga) (angl. *material*) ir kt. Konceptų nustatymas ypač svarbus siekiant analizuoti sudurtinius daiktavardžius, kadangi jie yra sudaryti iš dviejų sandų, kuriems priskiriami konceptai, o juos tarpusavyje jungia predikatas. Kalbant apie dūrinius baziniai konceptai dažniausiai parodo pagrindinį sandą. Dūriniuose dažniausiai pastebimas objekto konceptas. Bazinius konceptus jungia predikatai.

Predikatas. Kalbant apie konceptus labai svarbu paminėti ir predikatą, kadangi žodžių semantines savybes žodynuose galima nurodyti ir apibrėžiant terminus, ir iliustruojant jų pavartojimą skirtinguose kontekstuose (Mikulskas, 2004). Tokie pavartojimo predikatai „patvirtina iš atminties kategorijos bei jų nariams priskiriamus atributus arba gali iškelti ir naujų, šiems būdingų arba ir visiškai nelauktų atributų“ (Mikulskas, 2004, p. 17). C. Broccias (2006) teigia, kad predikatas nurodo ryšį tarp žodžių. Kalbant apie dūrinius, predikatas nurodo jų sandus jungiantį ryšį (sąsają), kuris gali būti nustatomas keliant tokius klausimus kaip: *būdingas kam? naudingas kam? priklauso kam? yra dalis kieno? padarytas iš? sudėtyje yra kas?* ir kitus. Sąveikaujant konceptams, jungiamiems predikato susidaro propozicija.

Propozicija. Propozicija gali būti traktuojama kaip informacijos vienetas, kuris nesiejamas vien su gramatinėmis taisyklėmis, bet ir su tuo, kaip žmonės suvokia ir traktuoja kalbą ir ją sutapatina su realybe. Propozicija parodoma, kad visi įvykiai, objektai, reiškiniai pasaulyje nėra atsitiktiniai, o sąveikaujantys (Rutkienė, 2021). S. Soames (2013) teigia, kad tam tikros informacijos dalys yra vadinamos propozicijomis, o dvi koncepcijos sudaro propozicijų koncepciją. Kognityvinės gramatikos tyrėjų teigimu, žinių struktūros yra sąveikaujančių konceptų struktūros, o tokios sąveikos vadinamos propozicijomis (Rutkienė, 2021).

Taigi, žodžių daryba retai analizuojama pasitelkiant kognityvinius modelius. Kalbant apie pastaruosius svarbu paminėti leksinių konceptų ir kognityvinių modelių teoriją, kuri traktuojama kaip požiūris į leksinį vaizdavimą, semantinę kompoziciją, o pagrindinė prielaida – lingvistiniu būdu konstruojant reikšmes, naudojamos dvi skirtingos reprezentacinės sistemos. Kognityviniai modeliai dar apibrėžiami kaip freimai. Teigiama, kad kognityvinių modelių sąvoka apima kognityvinį kontekstą, konceptualiąją metaforą, designatinę ir konotacinę žodžio reikšmę ir konceptą. Naudojant šiuos modelius analizuojami pavieniai žodžiai, tam tikras žodis skirtinguose kontekstuose, dūriniai, vediniai ir kiti. Kalbant apie kognityvinius modelius taip pat svarbu aptarti konceptą, bazinius konceptus, predikatą ir propoziciją. Konceptas traktuojamas kaip vienas svarbiausių kognityvinių fenomenų. Baziniais konceptais gali būti nurodomas objektas, objekto dalis, veiksmas, vieta, erdvė ir kiti. Predikatas nurodo sąsają tarp žodžių, o propozicija įvyksta sąveikaujant konceptams, kuriuos jungia predikatas.

1.3. Kognityviniai propoziciniai modeliai

Kognityviniai propoziciniai modeliai formuojami be tokių priemonių kaip metaforos, metonimijos ar mentaliniai vaizdai (šios priemonės taip pat gali būti įvardijamos kaip vaizduotės mechanizmai) (Rutkienė, 2021). Vietoje prieš tai minėtų priemonių atsiranda argumentai (konceptai) ir bazinis predikatas, kuriuo šie argumentai sujungiami, o tai sudaro propozicinio modelio pagrindą.

Kognityviniame propoziciniame modeliui sudaryti reikalingas bazinis konceptas ir predikatas. Konceptui dūrinyje nustatyti bus naudojami L. Vanderwende (1994) siūlomi klausimai kas? (angl. *what?*) (subjektas / objektas) (angl. *subject / object*), kur? (angl. *where?*) (vieta) (angl. *location*), kada? (angl. *when?*) (laikas) (angl. *time*), kieno? (angl. *whose?*) (nuosavybė) (angl. *possessive*), iš ko pagaminta? (angl. *made of what?*) (medžiaga) (angl. *material*) ir kt.

Baziniai konceptai bus šie: OBJEKTAS (angl. *OBJECT*), SUBJEKTAS (angl. *SUBJECT*), VIETA (angl. *LOCATION*), LAIKAS (angl. *TIME*), NUOSAVYBĖ (angl. *POSSESSIVE*), MEDŽIAGA (angl. *MATERIAL*), taip pat atsižvelgiant į anglų ir lietuvių kalbos dūrinių sandų kalbos dalis prie bazinių konceptų pridedami tokie konceptus: VEIKSMAS (angl. *ACTION*), YPATYBĖ (angl. *FEATURE*), REZULTATAS (angl. *RESULT*) (Vanderwende, 1994).

Remiantis L. Rutkiene (2021), kognityviniams propoziciniams modeliams sudaryti pasirinkti šie predikatai: *būti būdingam kam* (angl. *belong to*), *būti kieno tipo* (angl. *be type of*), *veikti* (angl. *deals with*), *būti naudojamam kam* (angl. *be used for*), *būti naudojamam kieno* (angl. *be used by*), *būti padarytam iš* (angl. *be made from*), *būti naudojamam* (angl. *be used*), *būti kieno dalimi* (angl. *be part of*), *turėti savyje* (angl. *contain*), *būti kaip* (angl. *be like*). Taip pat pridedamas predikatas: *būti kur* (angl. *be where*).

1 lentelė. Kognityviniai propoziciniai modeliai

KOGNITYVINIS PROPOZICINIS MODELIS		
1 BAZINIS KONCEPTAS	PREDIKATAS	2 BAZINIS KONCEPTAS
1 SANDAS		2 SANDAS
OBJEKTAS	<i>BŪTI NAUDOJAMAM KAM BŪTI PADARYTAM IŠ BŪTI KIENO DALIMI</i>	OBJEKTAS
OBJEKTAS	<i>BŪTI NAUDOJAMAM KAM BŪTI NAUDOJAMAM VEIKTI</i>	VEIKSMAS
OBJEKTAS	<i>BŪTI BŪDINGAM KAM</i>	YPATYBĖ
OBJEKTAS	<i>BŪTI KUR</i>	VIETA
OBJEKTAS	<i>BŪTI NAUDOJAMAM KADA</i>	LAIKAS
VEIKSMAS	<i>BŪTI NAUDOJAMAM KAM</i>	REZULTATAS
VEIKSMAS	<i>BŪTI KAIP</i>	YPATYBĖ

Lentelė sudaryta remiantis mokslininkės Lucy Vanderwende (1994) siūlomais baziniais konceptais. Ir Linos Rutkienės (2021) naudotais predikatais siekiant nustatyti ryšį tarp konceptų. Pateikta lentelė bus teorinis atliekamo praktinio tyrimo pagrindas. Lentelėje pavaizduota, kas sudaro atitinkamus propozicinius modelius. Esantys du konceptai parodo, jog analizuojami objektai bus dūriniai (todėl paminimi pirmas ir antras sandai). Konceptus jungia predikatas ir taip parodoma matoma sąsaja dūrinyje.

Kalbant apie pirmąjį ir antrąjį bazinius konceptus, lentelėje prie pirmojo išskirti šie konceptai: *objektas, veiksmai*. Prie antrojo: *objektas, veiksmai, ypatybė, vieta, laikas, paskirtis*. Dominuojantis konceptas yra *objekto*. Toks pasirinkimas renkant konceptus atliktas remiantis Linos Rutkienės (2021) atliktu tyrimu, kadangi autorei ištyrus 518 statybos terminų dūrinių ir nustatius 16 kognityvinių propozicinių modelių, kurie yra aktualizuojami, tarp jų dažniausiai pasikartojantis konceptas yra *objekto*. Be to, šie konceptai išskirti mokslininkės L. Vanderwende (1994). Priklausomai nuo srities ar konteksto, konceptai gali skirtis arba vieno konceptų gali būti daugiau nei kitų, be to, būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad šie konceptai dažniausiai puikiai apibūdina aplinkoje esančius dalykus, daiktus, medžiagas, dalis. Be to, sudurtiniai daiktavardžiai yra sudaryti iš dviejų tarpusavyje susijusių konceptų, vienas kitą papildančių ar nurodančių paskirtį. Kaip teigia L. Rutkienė: „kognityviniai propoziciniai modeliai kalboje realizuojami tam tikrais darybos tipais, o konceptai – tam tikromis kalbos dalimis, perteikiančiomis būdingiausius koncepto bruožus“ (2021, p. 169). Atsižvelgiant į dūrinių darybos tendencijas dažniausiai aptinkamas darybos tipas yra *daiktavardis + daiktavardis* (Murmulaitytė, 2019).

Daiktavardžiu gali būti apibūdinami įvairiausi dalykai nuo realių apčiuopiamų iki abstrakčių. E. Margolis’as ir S. Laurence’as (2003) savo darbe teigia, kad daugumai kognityvinių gebėjimų svarbūs gebėjimai greitai ir patikimai nustatyti, kokioms kategorijoms priklauso skirtingi aplinkos objektai. Lygiai taip žmogus to nesuvokdamas tam tikrus objektus priskiria vienai ar kitai grupei. Daiktavardis kaip kalbos dalis savaime siejamas su daiktu ar *objektu*.

Tokiu atveju tikslinga, kad šis konceptas iš pažiūros yra dominuojantis pateiktoje kognityvinių propozicinių modelių lentelėje, nes lygiai taip pat daiktavardis dominuoja kaip kalbos dalis tarp dūrinių darybos tipų. Toliau pateikiami lentelėje (žr. 1 lentelę) matomų kognityvinių propozicinių modelių ir juos sudarančių konceptų ir predikatų aprašymai.

OBJEKTAS + OBJEKTAS. Šis kognityvinis propozicinis modelis sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų, kurių sąsają gali būti nurodoma skirtingais predikatais tokiais kaip *būti naudojamam kam, būti padarytam iš, būti kieno dalimi*. Šis kognityvinis propozicinis modelis realizuojamas darybos tipu *daiktavardis + daiktavardis*. Pastarasis darybos tipas yra pakankamai dažnas, D. Murmulaitytė (2019) teigia, kad tarp naujažodžių rasti 192 dūriniai sudaryti iš dviejų daiktavardžių. Galima daryti prielaidą, kad šis modelis pasitaiko dažniausiai. D. Christianto'as (2020) taip pat teigia, kad darybos tipas *daiktavardis + daiktavardis* taip pat vienas iš produktyviausių (autorius atlikęs tyrimą rado 173 tokio tipo dūrinius).

Šį kognityvinį propozicinį modelį sudaro du *objekto* konceptai. *Objekto* konceptu žymimi skirtingų kategorijų dalykai tokie kaip abstraktūs dalykai, daiktai, jų dalys, medžiagos (Rutkienė, 2021). Esminiais objekto požymiais laikomi: tikslus fizinis vieno objekto išskirtinumas nuo kito ir vidinė jungtis tokios kaip vienalytiškumas ir pastovumas. Objektai gali būti nustatomi atsižvelgiant į tam tikrus atributus tokius kaip apibrėžtos ribos, kontūriškumas ir objekto užimama vieta erdvėje (Langacker, 2002). Šis konceptas naudojamas daugumoje kognityvinių propozicinių modelių, todėl būtų tikslinga išskirti jį kaip vieną svarbiausių konceptų. *Objekto* konceptas taip pat gali būti realizuojamas *daiktavardžiu* ir *įvardžiu* (Murmulaitytė, 2019). Šio kognityvinio propozicinio modelio pavyzdys gali būti, *gandralizdis*. Pastarasis sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų.

OBJEKTAS + VEIKSMAS. Šis kognityvinis propozicinis modelis sudarytas iš *objekto* ir *veiksmo* konceptų, kurių sąsaja gali būti nurodoma tokiais predikatais kaip *būti naudojamam kam, būti naudojamam, veikti*. Šis kognityvinis propozicinis modelis gali būti realizuojamas keliais darybos tipais tokiais kaip *daiktavardis + veiksmažodis, įvardis + veiksmažodis, įvardis + daiktavardis*. Remiantis D. Murmulaitytės (2019) darbu, galima teigti, kad dažniausiai pasitaikantis darybos tipas yra *daiktavardis + veiksmažodis*, tokiu darybos tipu sudaryti net 139 sudurtiniai žodžiai tarp naujažodžių. Kiti darybos tipai nėra taip plačiai naudojami sudarant dūrinius, kadangi *įvardis + veiksmažodis* darybos tipu sudaryti tik septyni dūriniai, o *įvardis + daiktavardis* – 3. D. Christianto'as (2020) taip pat teigia, kad šiais darybos tipais sudaromi angliški dūriniai. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad dažniausiai pasitaikantis kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + VEIKSMAS yra realizuojamas *daiktavardis + veiksmažodis* darybos tipu. Šio modelio pavyzdys būtų, *garvežys*. Pastarasis sudarytas iš *objekto* koncepto *garai* ir *veiksmo* koncepto *veža*.

Veiksmo konceptu išreiškiamas tam tikras veiksmas, kuris atliekamas naudojant tam tikrą įrankį, daiktą ir kitus. *Veiksmo* konceptas realizuojamas *veiksmažodžiu* ar iš *veiksmažodžio* padarytu *daiktavardžiu*.

OBJEKTAS + YPATYBĖ. Šis kognityvinis propozicinis modelis sudarytas iš *objekto* ir *ypatybės* konceptų, kurių sąsaja gali būti nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Šis kognityvinis propozicinis modelis gali būti realizuojamas tokiais darybos tipais: *būdvardis + daiktavardis*, *prieveiksmis + daiktavardis*, *skaitvardis + daiktavardis*.

Remiantis D. Murmulaitytės (2019) darbu, galima teigi, kad iš minėtųjų darybos tipų dažniausiai pasitaikantis yra *būdvardis + daiktavardis* (73 dūriniai), rečiau pasitaikantis yra *skaitvardis + daiktavardis* (22 dūriniai), o mažiausiai – *prieveiksmis + daiktavardis* (7). D. Christianto'as (2020) taip pat teigia, kad šiais darybos tipais sudaromi angliški dūriniai. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + YPATYBĖ dažniau realizuojamas *būdvardis + daiktavardis* ir *skaitvardis + daiktavardis* darybos tipais. Šio modelio pavyzdys būtų *keturkampis*. Pastarasis sudarytas iš *ypatybės* koncepto *keturi* ir *objekto* koncepto *kampas*.

Ypatybės konceptas simbolizuoja tam tikrą daikto požymį. Šis konceptas realizuojamas tokiomis kalbos dalimis kaip *būdvardis*, *prieveiksmis*, *skaitvardis*. Minėtosiomis kalbos dalimis dažniausiai nurodoma tam tikra savybė. *Būdvardžiu* nurodomas požymis, spalva ir t.t. *Skaitvardžiu* nurodomas skaičius. *Prieveiksmiu* nurodomas būdas.

VEIKSMAS + YPATYBĖ. Šis kognityvinis propozicinis būdas sudarytas iš jau aptartų *veiksmo* ir *ypatybės* konceptų, kurių sąsaja nurodoma predikatu *būti kaip*. Šis kognityvinis propozicinis modelis gali būti realizuojamas tokiais darybos tipais kaip *prieveiksmis + veiksmažodis*, *įvardis + veiksmažodis*, *įvardis + daiktavardis*, *būdvardis + veiksmažodis*. Remiantis D. Murmulaitytės (2019) darbu, galima teigti, kad dažniausiai pasitaikantis darybos tipas iš minėtųjų yra *įvardis + veiksmažodis* (7 dūriniai), o rečiausiai pasitaikantys darybos tipai yra *prieveiksmis + veiksmažodis* (3 dūriniai) ir *įvardis + daiktavardis* (3). D. Christianto'as (2020) taip pat teigia, kad šiais darybos tipais sudaromi angliški dūriniai. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad kognityvinis propozicinis modelis VEIKSMAS + YPATYBĖ dažniausiai realizuojamas darybos tipu *įvardis + veiksmažodis*. Šio modelio pavyzdys būtų *greitakalbė*. Pastarasis sudarytas iš *ypatybės* koncepto *greitai* ir *veiksmo* koncepto *kalba*.

OBJEKTAS + VIETA. Šis kognityvinis propozicinis modelis sudarytas iš *objekto* ir *vietos* konceptų, kurių sąsaja nurodoma predikatu *būti kur*. Šis kognityvinis propozicinis modelis gali būti realizuojamas darybos tipais *daiktavardis + daiktavardis* ir *prielinksnis + daiktavardis*. Remiantis D. Murmulaitytės (2019) darbu, galima teigti, kad dažniausiai pasitaikantis darybos tipas iš minėtųjų yra *daiktavardis + daiktavardis* (192 dūriniai), o rečiausiai aptinkamas tipas yra *prielinksnis + daiktavardis* (2 dūriniai). D. Christianto'as (2020) taip pat teigia, kad šiais darybos tipais sudaromi angliški dūriniai. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + VIETA dažniausiai realizuojamas *daiktavardis + daiktavardis* darybos tipu.

Vietos konceptu nurodoma vieta arba kur tam tikras daiktas / dalykas yra. *Vietos* konceptas gali būti išreiškiamas *daiktavardžiais* arba *prielinksniais*. Pastaraisiais išreikštu *vietos* konceptu gali būti nurodoma bendra vieta arba patikslinta vieta (tokiu atveju dažniausiai naudojamas *prielinksnis*).

OBJEKTAS + LAIKAS. Šis kognityvinis propozicinis modelis sudarytas iš *objekto* ir *laiko* konceptų, kurių sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojama kada*. Šis kognityvinis propozicinis modelis gali būti realizuojamas darybos tipu *daiktavardis + daiktavardis*.

Remiantis D. Murmulaitytės (2019) darbu galima teigti, kad šis darybos tipas yra produktyvus (192 dūriniai). Lygiai taip pat anglų kalboje šis darybos tipas produktyvus, kaip teigia D. Christianto'as (2020). Tačiau atsižvelgiant į tai, kad vienu iš daiktavardžių (arba *laiko* konceptu) yra nurodomas laikas, galima daryti prielaidą, kad šiuo darybos tipu realizuojamo kognityvinio propozicinio modelio dūrinių bus mažai.

Laiko konceptu parodomas tam tikras laikas, kuriuo naudojamas atitinkamas daiktas įrankis, daiktas, dalykas ir kita. Šis konceptas taip pat realizuojamas *daiktavardžiu*. Galima daryti prielaidą, jog kognityvinių propozicinių modelių sudarytu su šiuo konceptu yra mažai, kadangi ir autorė L. Rutkienė (2021) analizuodama statybos terminų dūrinius rado tik keletą atvejų, kuriuose būtų matomas *laiko* konceptas.

VEIKSMAS + REZULTATAS. Šis kognityvinis propozicinis modelis yra sudarytas iš *veiksmo* ir *rezultato* konceptų, kurių sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojama kam*. Šis kognityvinis propozicinis modelis gali būti realizuojamas darybos tipais *daiktavardis + veiksmožodis* ir *veiksmožodis + daiktavardis*. Remiantis D. Murmulaitytės (2019) darbu, galima teigti, kad dažniausiai pasitaikantis darybos tipas iš minėtųjų yra *daiktavardis + veiksmožodis* (139 dūriniai), *veiksmožodis + daiktavardis* darybos tipas pasitaiko rečiau (38 dūriniai). D. Christianto'as (2020) taip pat teigia, kad šiais darybos tipais sudaromi angliški dūriniai. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad kognityvinis propozicinis modelis VEIKSMAS + REZULTATAS dažniausiai realizuojamas darybos tipu *daiktavardis + veiksmožodis*.

Rezultato konceptu nurodomas tam tikras baigtinis veiksmas, kuris gaunamas atlikus tam tikrą veiksmą, tam tikru įrankiu / daiktu. Tokiu atveju šiam konceptui realizuoti naudojamas *daiktavardis*.

Taigi, kognityviniai propoziciniai modeliai sudaromi iš konceptų ir jų sąsają nurodančių predikatų. Kognityviniams propoziciniams modeliams sudaryti naudojami L. Vanderwende pateikti baziniai konceptai ir L. Rutkienės pateikti predikatai. Sudarius kognityvinių propozicinių modelių lentelę išskirti septyni modeliai: OBJEKTAS + OBJEKTAS, OBJEKTAS + VEIKSMAS, OBJEKTAS + YPATYBĖ, OBJEKTAS + VIETA, OBJEKTAS + LAIKAS, VEIKSMAS + REZULTATAS, VEIKSMAS + YPATYBĖ. Dominuojantis konceptas yra objekto, nes šis konceptas dažniausiai realizuojamas daiktavardžiu, o pastaruoju gali apibūdinami įvairiausi dalykai nuo realių apčiuopiamų iki abstrakčių. Kognityviniai propoziciniai modeliai realizuojami darybos tipais, o konceptai – kalbos dalimis. Galima daryti prielaidą, kad dažniausiai pasitaikantys kognityviniai propoziciniai modeliai yra OBJEKTAS + OBJEKTAS, OBJEKTAS + VIETA realizuojami daiktavardis + daiktavardis darybos tipu.

1.4. Teorinės dalies apibendrinimas

Atlikus teorijos analizę buvo aptarti žodžių darybos tyrimai ir paaiškėjo, kad lietuvių ir anglų k. dominuoja įprasti vedinių, dūrinių tyrimai. Didelis dėmesys skiriamas ir naujadarams, kadangi nuolat besikeičiant kalbai atsiranda naujų žodžių. Taip pat abiejose kalbose pastebimi tyrimai apie maišinius (angl. *blends*) arba kontaminacinius darinius. Žodžių daryba iš esmės yra labai svarbi kalbotyros dalis, kuri nuo senų laikų pastebėta ir aprašyta gramatikose.

Kognityvine gramatika siekiama suprasti kaip žmogaus mąstymas įtakoja žodžių reikšmę ir sudarymą. Lietuvių ir anglų kalbose vis dar labiausiai vyrauja struktūrinis požiūris į kalbą. Kognityvinės lingvistikos kryptis vis dar išlieka nauja ir pritaikoma tik keliuose kalbotyros srityse. Kalbant apie kognityvinį požiūrį į žodžių darybą siekiama suprasti kaip žmonės kuria ir suvokia naujus žodžius bei analizuoja jų struktūrą ir reikšmę. Nors daugiausia dėmesio skiriama struktūrinei perspektyvai, pastaruoju metu kognityvinė lingvistika įgauna vis didesnę vaidmenį tyrinėjant žodžių darybos reiškinius ir jų suvokimą kontekste. Kalbant apie šios srities tyrimus pastarųjų nėra daug, tačiau jie egzistuoja ir yra labai svarbūs būsimiems tyrimams ir kognityvinės lingvistikos plėtojimui ir pritaikymui kalboje.

Kalbant apie kognityvinius modelius pastarieji retai naudojami žodžių darybos analizei. Konceptas traktuojamas kaip vienas svarbiausių kognityvinių fenomenų. Baziniais konceptais gali būti nurodomas objektas, objekto dalis, veiksmas, vieta, erdvė ir kiti. Kognityviniai propoziciniai modeliai iš konceptų ir jų sąsajas nurodančių predikatų. Išskiriami septyni modeliai tokie kaip OBJEKTAS + OBJEKTAS, OBJEKTAS + VIETA, VEIKSMAS + YPATYBĖ ir kiti. Dominuojantis konceptas yra objekto.

2. Kognityvinis lietuviškų ir anglišku kompiuterijos žodynų sudurtinių terminų darybos tyrimas

Šioje darbo dalyje bus aptariama tyrimo dalies metodologija ir atliekamas kognityvinis lietuviškų ir anglišku kompiuterijos žodynų sudurtinių terminų darybos tyrimas. Tyrimui atlikti naudojami du kompiuterijos žodynai: lietuviškiems sudurtiniams terminams ir jų vertimams į anglų kalbą rinkti – *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas* ir angliškiems sudurtiniams terminams ir jų vertimams į lietuvių kalbą rinkti – *Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodynas*.

Enciklopedinis kompiuterijos žodynas parengtas Valentinos Dagienės, Gintauto Grigo ir Tatjanos Jevsikovos. Žodynas išleistas 2000 metais Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos institute, Vilniuje. Žodyną šiuo metu sudaro 4788 kompiuterijos terminai. Pastaruosius terminus sudaro komandų, parinkčių, parametrų pavadinimai, informatikos terminai, įvairūs kiti žodžiai ar jų junginiai, matomi kompiuterio ekrane, mygtukų pavadinimai ir kiti (Dagienė, Jevsikova ir Grigas, 2000). *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas* (EKŽ) yra skirtas gamintojams gaminantiems programinę įrangą ir vertėjams – verčiantiems programas į lietuvių kalbą ir taip jas lokalizuojantiems.

Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodynas parengtas Valentinos Dagienės, Viktoro Dagio, Tatjanos Jevsikovos ir Gintauto Grigo. Žodynas išleistas 2015 metais Vilniuje. Žodyną šiuo metu sudaro 19016 kompiuterijos terminų. Pastaruosius terminus sudaro kompiuterijos ir informatikos terminai, kuriuos galima pamatyti kompiuterio ekrane, pavyzdžiui, programų meniu elementai, mygtukų pavadinimai, veiksmų ir įrankių pavadinimai matomi dialogo langų pranešimuose, programų žinyuose (Dagys ir kt., 2015). *Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodynas* (ALKŽ) yra skirtas vertėjams, verčiantiems kompiuterijos tekstus iš anglų kalbos ir lokalizuojantiems programinę įrangą.

2.1. Metodologija

Šiame tyrime analizuojamų terminų imtis yra 248. Iš *Enciklopedinio kompiuterijos žodyno* išrinkti 62 sudurtiniai terminai ir 62 angliški atitikmenys. Iš *Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodyno* išrinkti 62 sudurtiniai terminai ir 62 lietuviški atitikmenys. Tyrimo objektas – angliški ir lietuviški sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys, prie tyrimo objekto nepriskiriami dūriniai sudaryti naudojant neoklasinę (tarptautinę) šaknį.

Tyrimas bus atliekamas naudojant analitinę analizę, siekiant išanalizuoti esamų EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų ir jų atitikmenų kognityvinius propozicinius modelius ir darybos tipus, kuriais jie realizuojami. Taip pat taikant kokybinę analizę, aprašant sudurtinių terminų kognityvinius propozicinius modelius. Kiekybinė analizė taikoma apskaičiuojant sudurtinių terminų, priskiriamų skirtingiems kognityviniams propoziciniams modeliams, kiekį. Taip pat kognityvinis žodžių darybos tyrimas sudurtinių terminų suskirstymui atitinkamiems kognityviniams propoziciniams modeliams. Taip pat bus naudojama lyginamoji analizė, siekiant palyginti kognityvinius propozicinius modelius ir jiems priskirtus sudurtinius terminus. Sudurtiniai terminai iš EKŽ buvo renkami nuo pradžios iki pabaigos pagal šiuos kriterijus: *nesudėtinis terminas, abi lietuviškos šaknys, daiktavardis*. Sudurtiniai terminai iš ALKŽ buvo renkami nuo A iki C raidės, atsižvelgiant į tai, koks buvo rastas lietuviškų sudurtinių terminų kiekis ir į tai, kad ALKŽ sudaro daugiau terminų, nei EKŽ, o rinkimo kriterijai šie: *nesudėtinis terminas ir terminai rašomi su brūkšneliu, be tarptautinės šaknies, daiktavardis*.

Enciklopedinis kompiuterijos žodynas ir *Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodynas* buvo pasirinkti siekiant išanalizuoti juose esančius, nustatytus kriterijus atitinkančius, sudurtinius terminus atliekant kognityvinį žodžių darybos tyrimą. Toks tyrimas pasirinktas todėl, kad šioje srityje tokio pobūdžio tyrimas iki šiol nebuvo atliktas, todėl aktualu išanalizuoti lietuviškus ir angliškus sudurtinius terminus pagal kognityvinius propozicinius modelius.

Etapai atliekant tyrimą:

1. prieš atliekant tyrimą, aptarta kognityvinių modelių teorija ir sukurta kognityvinių propozicinių modelių lentelė, kuri yra traktuojama kaip tyrimo pagrindas;
2. pasirinkti informacijos šaltiniai, *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas* ir *Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodynas*, iš kurių buvo išrinkti sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys, reikalingi kognityviniam žodžių darybos tyrimui atlikti;
3. nuo pradžios iki pabaigos išrinkti esami, kriterijus atitinkantys, sudurtiniai terminai ir angliški jų atitikmenys iš *Enciklopedinio kompiuterijos žodyno*;
4. nuo A iki C raidės išrinkti esami, kriterijus atitinkantys, sudurtiniai terminai ir lietuviški jų atitikmenys iš *Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodyno*;
5. sudurtiniai terminai suskirstyti pagal kognityvinius propozicinius modelius;
6. atliktas kognityvinis žodžių darybos tyrimas;
7. atlikta angliškų ir lietuviškų atitikmenų analizė;
8. atlikta lyginamoji analizė;
9. aprašyti gauti rezultatai ir pateiktas apibendrinimas.

2.2. Sudurtinių terminų įvairovė pagal kognityvinius propozicinius modelius

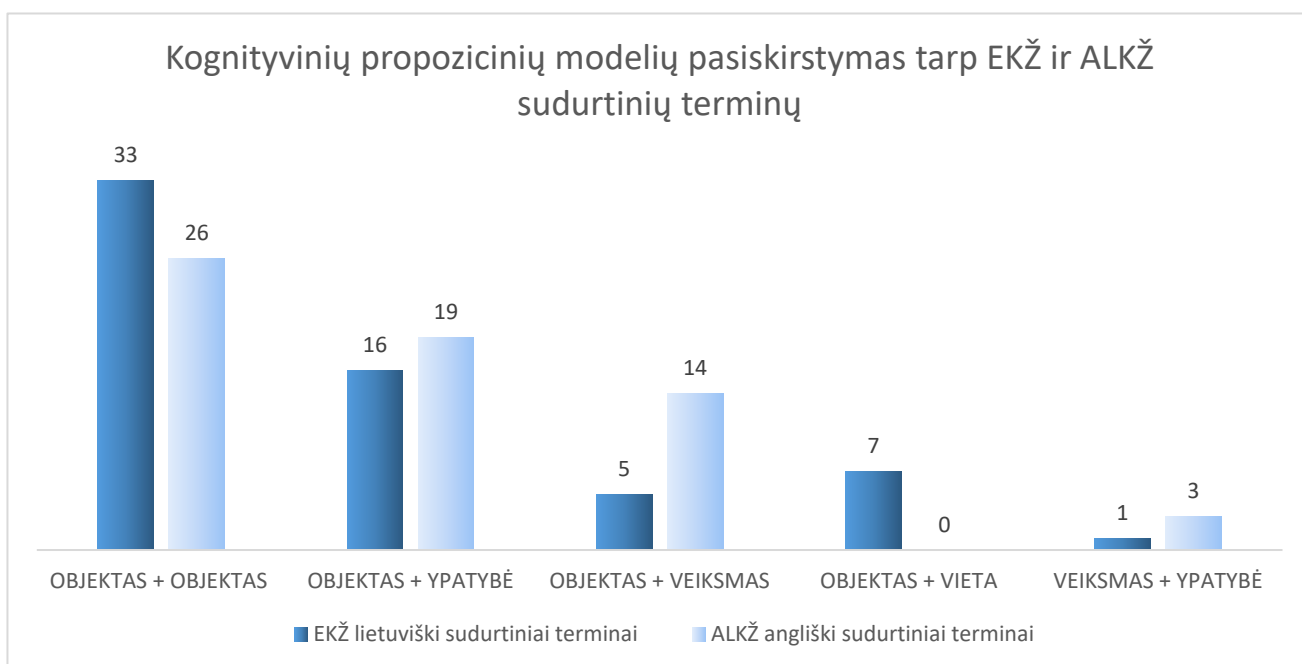
Šioje dalyje bus analizuojami rasti dūriniai, jų kognityviniai propoziciniai modeliai ir dažniausiai pasitaikantys darybos modeliai. Taip pat bus analizuojami sudurtinių terminų atitikmenys ir siekiama nustatyti, kiek atitikmenų taip pat yra dūriniai ir kokiems kognityviniams propoziciniams modeliams jie priskiriami.

2.2.1. Sudurtinių terminų kognityvinis žodžių tyrimas

Remiantis kognityvinės gramatikos teorija sukurti kognityviniai propoziciniai modeliai, pagal kuriuos analizuojami rastieji lietuviški ir angliški kompiuterijos terminai. Dažniausiai pasitaikantis konceptas yra *objektas*. Išanalizavus rastuosius lietuviškus sudurtinius kompiuterijos terminus, paaiškėjo, kad dažniausiai pasitaikęs kognityvinis propozicinis modelis yra OBJEKTAS + OBJEKTAS. EKŽ buvo rasti 62 (100 %) lietuviški sudurtiniai terminai. Iš jų 33 (53 %) priskirti OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui, 16 (26 %) sudurtinių terminų priskirti OBJEKTAS + YPATYBĖ kognityviniam propoziciniam modeliui, 7 (11 %) sudurtinių terminų priskirti OBJEKTAS + VIETA kognityviniam propoziciniam modeliui, 5 (8 %) sudurtiniai terminai priskirti OBJEKTAS + VEIKSMAS kognityviniam propoziciniam modeliui, 1 (2 %) sudurtinis terminas priskirtas VEIKSMAS + YPATYBĖ kognityviniam propoziciniam modeliui.

Kognityviniams propoziciniams modeliams OBJEKTAS + LAIKAS ir VEIKSMAS + REZULTATAS nebuvo priskirtas nei vienas lietuviškas sudurtinis terminas iš EKŽ.

ALKŽ buvo rasti 62 (100 %) angliški sudurtiniai kompiuterijos terminai. Dažniausiai pasitaikęs kognityvinis propozicinis modelis yra OBJEKTAS + OBJEKTAS, kuriam priskirti 26 (42 %) sudurtiniai terminai. 19 (30 %) sudurtinių terminų priskirti kognityviniams propoziciniams modeliams OBJEKTAS + YPATYBĖ, 14 (23 %) sudurtinių terminų priskirti kognityviniams propoziciniams modeliams OBJEKTAS + VEIKSMAS, 3 (5 %) sudurtiniai terminai priskirti kognityviniams propoziciniams modeliams VEIKSMAS + YPATYBĖ. Kognityviniams propoziciniams modeliams OBJEKTAS + VIETA, OBJEKTAS + LAIKAS, VEIKSMAS + REZULTATAS nebuvo priskirtas nei vienas angliškas sudurtinis terminas iš ALKŽ.

1 pav. Kognityvinių propozicinių modelių pasiskirstymas tarp EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų

Aptariant dažniausiai pasitaikiusius modelius tarp lietuviškų sudurtinių kompiuterijos terminų iš EKŽ ir angliškų sudurtinių kompiuterijos terminų iš ALKŽ galima išskirti du kognityvinius propozicinius modelius: OBJEKTAS + OBJEKTAS ir OBJEKTAS + YPATYBĖ. Kognityvinių propozicinių modelių OBJEKTAS + VEIKSMAS ir VEIKSMAS + YPATYBĖ buvo rasta mažiau. Tarp lietuviškų terminų buvo rastas vienas terminas, kuris buvo priskirtas prie kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + VIETA, tuo tarpu nei vienas angliškas sudurtinis terminas nebuvo priskirtas šiam modeliui. EKŽ ir ALKŽ žodynuose nebuvo rastas nei vienas sudurtinis terminas, kurį būtų galima priskirti kognityviniams propoziciniams modeliams OBJEKTAS + LAIKAS ir VEIKSMAS + REZULTATAS.

OBJEKTAS + OBJEKTAS. Išanalizavus rastuosius lietuviškus EKŽ ir angliškus ALKŽ sudurtinius terminus, dauguma terminų priskirti prie kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + OBJEKTAS. Šis modelis sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų.

OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityvinis propozicinis modelis dažniausiai išreiškiamas darybos tipu *daiktavardis + daiktavardis*. Tarp rastųjų sudurtinių terminų taip pat dominuoja būtent šiuo darybos tipu realizuojamas OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityvinis propozicinis modelis.

Tarp lietuviškų EKŽ sudurtinių terminų rasti 33 (100 %) šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskiriami terminai. *Objekto* konceptu dažniausiai apibūdinami abstraktūs ar apčiuopiami dalykai, daiktai, jų dalys ar medžiagos. Šis kognityvinis propozicinis modelis sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų, todėl rastais dūriniais įvardijami tam tikri apčiuopiami ir neapčiuopiami dalykai. Atsižvelgiant į tai, kad analizuojamoji sritis yra informacinės technologijos, 22 (67 %) OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityvinio propozicinio modelio terminai yra abstraktūs: *asmenvardis, darbalaukis, faksograma, fonograma, garsaknygė, ideograma, kript analizė, kriptosistema, puslapis, raktažodis, saitažodis, saityvietė, struktūrograma, telekomunikacija, telekonferencija, telnetas, tinklalaidė, tinklalapis, tinklaraštininkas, tinklaraštis, vandenženklis, žiniatinklis*. 8 (24 %) sudurtiniai terminai priskiriami prie apčiuopiamų: *garsajuostė, laikmena, planšetofonas, šviesolaidis, šviesplunksnė, vairsvirtė, vaizdajuostė, vietaženklis*. 3 (9 %) sudurtiniai terminai gali būti suvokiami ir kaip abstraktūs, ir kaip apčiuopiami: *laikmatis, naujienlaiškis, reklamjuostė*.

Sudurtinių terminų, priskirtų šiam kognityviniam propoziciniam modeliui, konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Pavyzdžiui terminas *asmenvardis* sudarytas iš *konceptų asmuo* ir *vardas*. Pastarųjų sąsaja nurodoma minėtoju predikatu *būti kieno dalimi* arba šiuo atveju *būti kieno vardu*, o atsakymas – *asmens*. Abu objektai, sudarantys terminą *asmenvardis*, iš esmės yra glaudžiai susiję ir vienas kitą papildo. Mūsų pašamonyje terminas *asmenvardis* asocijuojasi su kokio nors *asmens vardu*. Kompiuterijos terminijoje *asmenvardis* apibrėžiamas būtent kaip *vardas ir pavardė* drauge. Galima daryti prielaidą, kad *asmuo* žmonių pašamonyje nevalingai siejasi su minėtojo *asmens vardu*, kadangi įprasta, kad kiekvienas turime *vardą*. Tokiu būdu ir šie *objekto* konceptai yra vienas su kitu susiję kitaip tariant yra *vienas kito dalis*. Kitas pavyzdys *vaizdajuostė*. Minėtasis terminas sudarytas iš *vaizdas* ir *juosta*, o šių konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Šiuo atveju *būti kieno juosta*, o atsakymas – *vaizdo*. Galiausiai dar vienas pavyzdys *naujienlaiškis*. Pastarasis terminas sudarytas iš *naujiena* ir *laiškas*, pastarųjų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Šiuo atveju kyla klausimas *būti kieno laišku*, o atsakymas – *naujienos*. Visų rastųjų, šio modelio, sudurtinių terminų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Tokiu būdu matomas ne tik konceptų tarpusavio ryšį nurodantis predikatas, bet ir tai, kad konceptai glaudžiai susiję ir vienas kitą papildo, kartu sudarydami kognityvinį propozicinį modelį OBJEKTAS + OBJEKTAS.

Nors dauguma kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + OBJEKTAS sudurtinių terminų įvardijami kaip neapčiuopiami dalykai, kognityviniu požiūriu jie laikomi *objekto* konceptais. Žmogus iš prigimties yra linkęs viską, ką regi priskirti atitinkamoms kategorijoms, o dažniausiai pasitaikanti kategorija yra daikto (nesvarbu apčiuopiamo ar ne). Ši objekto prielaida taip pat grindžiama tuo, kad šis kognityvinis propozicinis modelis yra realizuojamas darybos tipu *daiktavardis + daiktavardis*. Daiktavardis nurodo daiktą. Taip pat minėtasis darybos tipas yra dažniausiai pasitaikantis lietuvių kalboje ne tik tarp esamų terminų, bet ir naujažodžių. Šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirti lietuviški sudurtiniai terminai yra sudaryti naudojant *daiktavardis + daiktavardis* darybos tipą. Galima teigti, kad lietuviškų sudurtinių kompiuterijos terminų propozicinis modelis OBJEKTAS + OBJEKTAS realizuojamas darybos tipu *daiktavardis + daiktavardis* ir tarp sudurtinių kompiuterijos terminų pasitaiko dažniausiai.

Tarp anglišku ALKŽ sudurtinių terminų rasti 26 (100 %) šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskiriami terminai. Tarp anglišku sudurtinių kompiuterijos terminų taip pat matomas *objekto* koncepto dažnumas. Todėl daugiausia sudurtinių terminų priskiriama OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui. Abu šio kognityvinio propozicinio modelio konceptai yra *objekto*. 23 (88 %) sudurtiniai šio modelio terminai laikomi abstrakčiais, tai yra jie negali būti paliečiami fiziškai: *adder-substracter, audiobook, audiocodec, audiovisual, benchmark, bitcoin, bitmap, bitrate, blog-book, bloghost, bloghoster, blogosphere, bookmark, botnet, bottleneck, buttonbar, capline, cloudcenter, codename, colormap, columntitle, cryptanalysis, cryptosystem*. 2 (8 %) sudurtiniai terminai suprantami kaip apčiuopiami ir gali būti paliečiami fiziškai: *audiotape, cellphone*. 1 (4 %) sudurtinis šio modelio terminas gali būti suprantamas ir kaip abstraktus, ir kaip apčiuopiamas, kadangi šis objektas gali būti fizinis daiktas ir kaip programa kompiuteryje: *audioplayer*.

Šių kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + OBJEKTAS sudurtinių terminų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Pavyzdžiui abstraktus sudurtinis terminas *audiobook* (liet. *garsaknygė*) sudarytas iš *konceptų audio* (liet. *garsas*) ir *book* (liet. *knyga*). Pastarųjų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi* (angl. *be part of*). Apčiuopiamas sudurtinis terminas *audiotape* (liet. *garsajuostė*) sudarytas iš *konceptų audio* (liet. *garsas*) ir *tape* (liet. *juosta*). Pastarųjų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti kieno dalimi* (angl. *be part of*).

Sudurtinis terminas, kuris gali būti traktuojamas ir kaip apčiuopiamas, ir kaip abstraktus, *audioplayer* (liet. *grotuvas*) yra sudarytas iš *objekto* konceptų *audio* (liet. *garsas*) ir *player* (liet. *grotuvas*). Pastarųjų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi* (angl. *be part of*). Šį sudurtinį terminą sudarantys *objekto* konceptai taip pat yra glaudžiai susiję. *Audio* (liet. *garsas*) savaime suprantamas konceptas, kuriuo kalbama apie garsą, tačiau šį *objekto* konceptą papildžius dar vienu *objekto* konceptu *player* (liet. *grotuvas*) atsiranda kita reikšmė ir konceptus jungianti sąsaja. Nors mums šis terminas atrodo gerai žinomas, tačiau įdomu kaip jis pirmiausia atsirado pašamoneje ir su kuo pirmiausia asocijavosi: ar tai su *garso* konceptu, ar su *grojimu*. Kaip ir analizuojant lietuviškus sudurtinius kompiuterijos terminus priskiriamus šiam kognityviniam propoziciniam modeliui, taip ir analizuojant angliškus sudurtinius kompiuterijos terminus, matoma, kad konceptai vienas kitą papildo, o predikatu nurodomas jų tarpusavio ryšys.

Kaip ir analizuojant lietuviškus sudurtinius kompiuterijos terminus priskirtus OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui, taip ir anglų kalboje dauguma rastųjų terminų sudaryti naudojant du *objekto* konceptus. Taip pat galima teigti, kad šio modelio angliški sudurtiniai kompiuterijos terminai yra realizuojami darybos tipu *daiktavardis + daiktavardis*, o tai patvirtina teoriją, kad šiuo darybos tipu realizuojamas OBJEKTAS + OBJEKTAS.

OBJEKTAS + YPATYBĖ. Šis kognityvinis propozicinis modelis yra sudarytas iš *objekto* ir *ypatybės* konceptų. *Ypatybės* konceptas nurodo *objekto* ypatybę. Kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + YPATYBĖ realizuojamas darybos tipais: *būdvardis + daiktavardis, prieveiksmis + daiktavardis, skaitvardis + daiktavardis*. Priešingai nei kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + OBJEKTAS, OBJEKTAS + YPATYBĖ modeliui būdingas *ypatybės* konceptas, kuriuo nurodomas atitinkamas daikto, dalyko medžiagos būdas ar nurodoma atitinkama savybė.

Tarp rastųjų EKŽ sudurtinių terminų, 16 (100 %) priskirti kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ. Kaip ir tarp sudurtinių terminų priskirtų OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui, taip ir tarp šiam modeliui priskirtų terminų pastebimas pasiskirstymas tarp apčiuopiamumo ir abstraktumo.

Tarp rastųjų, šiam modeliui priskirtų, sudurtinių terminų 15 (94 %) traktuojami kaip abstraktūs: *aklavietė, daugiakalbiškumas, daugiareikšmiškumas, daugiasluoksniškumas, daugtaškis, greitraštis, juodraštis, piktograma, saugasienė, slankjuostė, slapyvardis, slaptafrazė, slaptažodis, stačiakampis, tikralaikis*. 1 (6 %) sudurtinis terminas gali būti traktuojamas ir kaip abstraktus, ir kaip apčiuopiamas: *platforma*.

Šių kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + YPATYBĖ sudurtinių terminų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Pavyzdžiui abstrakčiuoju laikomas sudurtinis terminas *aklavietė* yra sudarytas iš konceptų *akla* ir *vieta*. Pastarųjų sąsaja nurodoma minėtuoju predikatu *būti būdingam kam*. Taip pat pabrėžtina, kad pirmasis *konceptas* yra *ypatybės*, o antrasis – *objekto*. Šio kognityvinio propozicinio modelio terminas ir įdomus tuo, kad siekiant įvardyti sąvoką žmogaus pašamonėje kilo *ypatybės* koncepto idėja. Žinoma, šiuo *ypatybės* konceptu *aklas* apibūdinamas *objekto* konceptas *vieta*, tačiau įdomu tai, kad tikriausiai šių konceptų sąsaja pirmiausia buvo vartojama apibūdinti ne kompiuterijos reiškinius, o realiame gyvenime matomus vaizdus. Taip pat šis terminas vartojamas išeičiai be padėties apibūdinti ir tik galiausiai kompiuterijos būsenai, kai kiekvienai, tarpusavyje susijusiai ir veikiančiai, procesų aibės operacijai reikalingas įvykis, kuris gali būti pateiktas tik minėtosios aibės operacijos (EKŽ). Tuo tarpu ir apčiuopiamu, ir abstrakčiu laikomas sudurtinis terminas *platforma* yra sudarytas iš konceptų *plati* ir *forma*. Pastarųjų konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti būdingam kam*, o pirmasis konceptas yra *ypatybės*, kuris nurodo *objekto* koncepto *ypatybę*.

Analizuojant lietuviškus EKŽ sudurtinius terminus priskirtus OBJEKTAS + YPATYBĖ kognityviniam propoziciniam modeliui, pastebima, kad visuose terminuose *ypatybės* konceptas nurodo tam tikrą *objekto* koncepto *ypatybę*. Lygiai kaip žmonės įvairius daiktus ar dalykus iš prigimties priskiria tam tikroms kategorijoms, lygiai taip pat tam tikriems *objektams* priskiria atitinkamas savybes. Jei tai matoma daugiau nei vienas taškas vadinasi galima teigti, jog tai *daugtaškis*.

Galima teigti, kad atitinkamoms *objektų* kategorijoms priskiriamos atitinkamos savybės, dėl kurių lengviau suprasti, koks yra tam tikras daiktas ir kam jis naudojamas. Taip pat verta paminėti, kad kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + YPATYBĖ yra realizuojamas keliais darybos tipais: *būdvardis + daiktavardis* (pavyzdžiui, *juodraštis*), *skaitvardis + daiktavardis* (pavyzdžiui, *daugtaškis*) ir *prieveiksmis + daiktavardis* (*greitraštis*). Taigi, galima teigti, kad prie kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + YPATYBĖ priskiriami sudurtiniai terminai, kuriuose nurodoma tam tikra *objekto* *ypatybė*.

Tarp anglišių sudurtinių ALKŽ terminų buvo rasta 19 (100 %) kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ priskiriamų terminų. Šio kognityvinio propozicinio modelio sudurtinių terminų skaičius didesnis, nei rastųjų tarp lietuviškų kompiuterijos terminų. Pagal šiam modeliui priskirtų terminų kiekį, matoma, kad šis modelis yra antroje vietoje po kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + OBJEKTAS lyginant pagal terminų pasiskirstymą tarp modelių.

Tarp anglišku sudurtinių kompiuterijos terminų priskiriamų OBJEKTAS + YPATYBĖ kognityviniam propoziciniam modeliui taip pat matomi abstrakčius dalykus nurodantys terminai, kurių rasta 18 (95 %): *backdoor, background, backlight, backspacing, backslash, baseline, boundpair, broadcaster, bytewise, combobox, cross-program, cross-reference, crosshair, crossplatform, cybercitizen, cybercommunity, cybercrime, cyberphobia*. 1 (5 %) sudurtinis terminas gali būti traktuojamas kaip apčiuopiamas: *backplane*.

Šių kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + YPATYBĖ sudurtinių ALKŽ terminų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Pavyzdžiui abstraktųjį dalyką įvardijantis terminas *backlight* (liet. *foninis apšvietimas*) sudarytas iš *ypatybės* koncepto *back* (liet. *galinis*) ir *objekto* koncepto *light* (liet. *šviesa*). Pastarųjų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Šio termino susidarymas taip pat labai įdomus. Konceptas *back* gali turėti kelias reikšmes, tačiau sujungus pastarąjį su konceptu *light*, *back* traktuojamas kaip *ypatybės* konceptas. Būtų galima teigti, kad pirmiausia mintyse atsirado *light* konceptas, kuriuo įvardijama tam tikra šviesa, o vėliau kilo mintis įvardyti šviesą, esančią gale. Tokiu būdu buvo pasirinktas *ypatybės* konceptas *back*. Ir galiausiai sujungus šiuos konceptus buvo gautas terminas *backlight*. Kompiuterijos terminijoje tokiu terminu nurodomas fone esantis apšvietimas, pavyzdžiui už kompiuterio monitoriaus.

Apčiuopiamą detalę įvardijantis sudurtinis terminas *backplane* (liet. *užpakalinė plokštė*) sudarytas iš *ypatybės* koncepto *back* (liet. *galinis*) ir *objekto* koncepto *plane* (liet. *plokštė*). Pastarųjų konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Taigi, *ypatybės* konceptai sudurtiniuose terminuose taip pat nurodo *objekto* koncepto ypatybę ar savybę.

Analizuojant angliškus ALKŽ sudurtinius terminus priskirtus OBJEKTAS + YPATYBĖ kognityviniam propoziciniam modeliui, matoma, kad visuose sudurtiniuose terminuose *objekto* koncepto ypatybė nurodoma *ypatybės* konceptu. Kaip ir tarp lietuviškų sudurtinių, taip ir tarp anglišku sudurtinių terminų, pastebimas atitinkamų savybių objektams priskyrimas. Todėl galima teigti, kad, kaip ir lietuvių kalboje taip ir anglų kalboje, dėl tokio *ypatybės* ir *objekto* konceptų išdėstymo sudurtiniuose terminuose yra lengviau atitinkamus terminus priskirti atitinkamoms kategorijoms ir lengviau suprasti, ką jie reiškia. Verta paminėti, kad kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + YPATYBĖ tarp anglišku sudurtinių kompiuterijos terminų realizuojamas darybos tipu *būdvardis + daiktavardis*. Taigi, šiam kognityviniam propoziciniam modeliui taip pat priskiriami tik tie sudurtiniai kompiuterijos terminai, kuriuose *ypatybės* konceptu apibūdinamas *objekto* konceptas.

OBJEKTAS + VEIKSMAS. Šis kognityvinis propozicinis modelis yra sudarytas iš *objekto* ir *veiksmo* konceptų. *Veiksmo* konceptu nurodomas tam tikras veiksmas, kuris yra susijęs su greta esančiu *objekto* konceptu. Minėtieji konceptai, kalbant apie kompiuterijos terminus, kartu sudaro atitinkamo įrankio, daikto ar programos pavadinimą. Kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + VEIKSMAS realizuojamas darybos tipais: *daiktavardis + veiksmožodis, įvardis + veiksmožodis, įvardis + daiktavardis*.

Priešingai nei prieš tai minėtiems kognityviniams propoziciniams modeliams OBJEKTAS + OBJEKTAS ir OBJEKTAS + YPATYBĖ, kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS modeliui būdingas *veiksmo* konceptas, kuriuo nurodomas veiksmas atliekamas su atitinkamu *objekto* konceptu.

Tarp rastųjų lietuviškų EKŽ sudurtinių terminų taip pat buvo rasta tokių terminų, kuriais pavadinami abstraktūs ir apčiuopiami daiktai ar dalykai. Iš viso šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirti 5 (100 %) lietuviški EKŽ sudurtiniai terminai, iš kurių 4 (80 %) sudurtiniai terminai traktuojami kaip abstraktūs: *grojaraštis*, *pėdsakas*, *rinkmena*, *savikėla*, o likęs 1 (20 %) sudurtiniai terminai kaip apčiuopiami: *diskasukis*.

Šių kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + VEIKSMAS sudurtinių EKŽ terminų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojama kam*. Pavyzdžiui abstrakčiuoju laikomas sudurtinis terminas *grojaraštis* yra sudarytas iš *veiksmo* koncepto *groja* ir *objekto* koncepto *raštas*. Pastarųjų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojama kam*. Apčiuopiamu traktuojamas terminas *diskasukis* yra sudarytas iš *objekto* koncepto *diskas* ir *veiksmo* koncepto *suka*. Pastarųjų konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti naudojama kam*. Šiuo atveju, matoma, jog pašmonėje pirmiausia atsirado *objekto* konceptas *diskas*, kuris iš esmės skirtinguose kontekstuose skirtingiems asmenims gali reikšti skirtingus dalykus. Šis konceptas gali būti pritaikomas ne tik kompiuterijoje, bet ir mechanikoje. Taigi, pašmonėje atsiradus *disko* konceptui, kuris suvokiamas kaip apvalus daiktas, kilo sąsaja tarp minėtojo apvalaus daikto ir jo sukimosi. Pirmiausia, planeta Žemė, kaip visiems gerai žinoma, elipsine orbita skrieja (arba paprasčiau tariant sukasi) aplink saulę. Tokiu būdu nevalingai apvalus daiktas prilyginamas kažkam, kas sukasi. Tačiau, sujungus *objekto* konceptą *diskas* ir *veiksmo* konceptą *suka* išgaunama kompiuterio dalis, į kurią įdėjus diską jis yra sukamas. Tokiu būdu matome, kad visi konceptai pašmonėje yra tam tikra prasme susiję ir taikomi atitinkamoms sąvokoms įvardinti.

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad minėtuose pavyzdžiuose *objekto* ir *veiksmo* konceptai užima skirtingas vietas sudurtiniuose terminuose. Pirmajame pavyzdyje *veiksmo* konceptas yra pirmas: *grojaraštis*, kai tuo tarpu antrajame pavyzdyje *veiksmo* konceptas užima antrąją vietą: *diskasukis*. Toks vietų skirtumas dūrinėje parodo, kad *veiksmo* koncepto vieta nieko nekeičia, ir kad *veiksmo* konceptas gali užimti ir pirmąją, ir antrąją vietą.

Analizuojant lietuviškus EKŽ sudurtinius terminus priskirtus OBJEKTAS + VEIKSMAS kognityviniam propoziciniam modeliui, pastebima, kad visuose terminuose *veiksmo* konceptas nurodo atitinkamą *objekto* koncepto atliekamą veiksmą. Minėtasis įvairių daiktų skirstymas taip pat gali būti viena iš priežasčių kodėl šis kognityvinis propozicinis modelis yra aktualus.

Įvardijant įvairius veiksmus, kurie atliekami atitinkamų daiktų, lengviau tam tikroms kategorijoms priskirti įvairius įrankius ir net nustatyti tuo įrankiu atliekamą veiksmą. Puikus pavyzdys sudurtinis terminas *diskasukis*, taigi šiuo įrankiu, jei tiksliau kompiuterio dalimi, *sukamas diskas*. Kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + VEIKSMAS šiuo atveju realizuojamas šiais darybos tipais: *veiksmožodis* + *daiktavardis* (pavyzdžiui, *grojaraštis*), *daiktavardis* + *veiksmožodis* (pavyzdžiui, *diskasukis*), *įvardis* + *veiksmožodis* (pavyzdžiui, *savikėla*).

Tarp anglišių sudurtinių ALKŽ terminų buvo rasti 14 (100 %) kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS priskiriamų terminų. Šio kognityvinio propozicinio modelio sudurtinių terminų skaičius didesnis, nei rastųjų tarp lietuviškų EKŽ terminų. Pagal šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirtų terminų kiekį, matoma, kad šis modelis yra pakankamai produktyvus ir gali būti paskirtas į trečią vietą po kognityvinių propozicinių modelių OBJEKTAS + OBJEKTAS ir OBJEKTAS + YPATYBĖ.

Kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + VEIKSMAS tarp anglišku ALKŽ terminų taip pat gali būti realizuojamas darybos tipais: *daiktavardis + veiksmazodis* ir *veiksmazodis + daiktavardis*. Visi šiam modeliui priskirti sudurtiniai terminai gali būti traktuojami kaip abstraktūs: *audiocast*, *blockquote*, *bloghosting*, *bootstrapping*, *breakpoint*, *cellpadding*, *cellspacing*, *changelog*, *checkmark*, *checksum*, *clipboard*, *clipbook*, *compiletime*, *copyright*.

Šių kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + VEIKSMAS sudurtinių ALKŽ terminų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojama kam*. Pavyzdžiui, sudurtinis terminas *audiocast* (liet. *garso perdavimas*) yra sudarytas iš *objekto* koncepto *audio* (liet. *garsas*) ir *veiksmo* koncepto *cast* (liet. *perduoti*). Pastarųjų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojama kam*, šiuo atveju, *garsui perduoti*. Sudurtinis terminas *checksum* (liet. *kontrolinė suma*) yra sudarytas iš *veiksmo* koncepto *check* (liet. *tikrinti*) ir *objekto* koncepto *sum* (liet. *suma*). Pastarųjų konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti naudojama kam*. Šiuo atveju galima teigti, kad pirmiausia pašamonėje taip pat atsirado konceptas *sum*. Šis konceptas, reiškiantis sumą, dažnai pasitaiko žmonių kasdieniame gyvenime. Kasdienis apsipirkimas gali būti siejamas su *pinigų suma* už prekes ar net su prekių *suma* (skaičiumi), nors pastarasis variantas retesnis. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad pirmiausia mintyse susiformavo *objekto* konceptas, o siekiant patikslinti šį konceptą buvo pasirinktas *veiksmo* konceptas *check*, kuris reiškia *tikrinti*. Tokiu būdu galiausiai įvardijama sąvoka *checksum*. Verta atkreipti dėmesį, kad kaip ir tarp lietuviškų sudurtinių EKŽ terminų, taip ir tarp anglišku sudurtinių ALKŽ terminų pastebima atvejų kai *objekto* konceptas ir *veiksmo* konceptas yra skirtingose dūrinio vietose.

Pirmajame pavyzdyje *veiksmo* konceptas yra antroje vietoje: *audiocast*, kai tuo tarpu antrajame pavyzdyje *veiksmo* konceptas yra pirmoje vietoje: *checksum*. Lygiai kaip ir lietuvių kalboje, toks vietų skirtumas parodo, jog nesvarbu ar *veiksmo* konceptas bus pirmasis ar antrasis, juo vis tiek nurodomas atitinkamas veiksmas.

Analizuojant angliškus ALKŽ sudurtinius terminus priskirtus OBJEKTAS + VEIKSMAS kognityviniam propoziciniam modeliui, pastebima, kad visuose terminuose *veiksmo* konceptas nurodo atitinkamą *objekto* koncepto atliekamą veiksmą. Šis kognityvinis propozicinis modelis gana aktualus tarp anglišku sudurtinių kompiuterijos terminų. Kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + VEIKSMAS šiuo atveju realizuojamas šiais darybos tipais: *daiktavardis + veiksmazodis* (pavyzdžiui, *audiocast* (liet. *garso perdavimas*), *veiksmazodis + daiktavardis* (pavyzdžiui, *checksum* (liet. *kontrolinė suma*)). Taigi, šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskiriami sudurtiniai terminai su *veiksmo* ir *objekto* konceptais.

OBJEKTAS + VIETA. Šis kognityvinis propozicinis modelis yra sudarytas iš *objekto* ir *vietos* konceptų. *Vietos* konceptu nurodoma atitinkama patikslinama vieta, kuri nurodoma *objekto* konceptu. Minėtieji konceptai, kalbant apie kompiuterijos terminus, kartu nurodo atitinkamą vietą. Kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + VIETA gali būti realizuojamas darybos tipais: *daiktavardis + daiktavardis* ir *prielinksnis + daiktavardis*.

Priešingai nei minėtiems kognityviniams propoziciniam modeliams OBJEKTAS + OBJEKTAS, OBJEKTAS + YPATYBĖ ir OBJEKTAS + VEIKSMAS, kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VIETA modeliui būdingas *vietos* konceptas, kuriuo nurodoma vieta.

Tarp lietuviškų EKŽ sudurtinių terminų buvo rasti 7 (100 %) šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirti sudurtiniai terminai: *tarpeilutis*, *tinklavietė*, *viršaiabis*, *viršaplankis*, *virškatalogis*, *viršklasis*, *viršraidis*.

Šių kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + VIETA sudurtinių EKŽ terminų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kur*. Pavyzdžiui, sudurtinis terminas *tarpeilutis* yra sudarytas iš *vietos* koncepto *tarp* ir *objekto* koncepto *eilutė*. Pastarųjų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kur*. Galima teigti, kad pirmiausia pasąmonėje atsirado konceptas *eilutė*. Šis konceptas suprantamas kaip kompiuterio ekrane matoma linija. Siekiant patikslinti vietą, pasirinktas vietos konceptas *tarp*, kuriuo parodoma, kad kažkas yra *tarp eilutės*, dažniausiai tai yra tarpas tarp eilučių. Kitas pavyzdys, sudurtinis terminas *viršklasis* yra sudarytas iš *vietos* koncepto *virš* ir *objekto* koncepto *klasė*.

Pastarųjų konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti kur*. Šiuo atveju *būti virš klasės*. Prieš tai analizuoto kognityvinio propozicinio modelio OBJEKTAS + VEIKSMAS konceptai dažniau keitėsi vietomis dūrinyje, šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirtų sudurtinių terminų konceptų vietos dūrinyje nesikeičia, išskyrus atvejį *tinklavietė*. Toliau pateikiamuose pavyzdžiuose *vietos* konceptas yra pirmasis konceptas: *tarpeilutis*, *vietos* konceptas yra pirmoje vietoje. Antras pavyzdys: *viršaplankis*.

Analizuojant lietuviškus EKŽ sudurtinius terminus priskirtus OBJEKTAS + VIETA kognityviniam propoziciniam modeliui, pastebima, kad visuose terminuose *vietos* konceptas nurodo atitinkamą vietą. Kalbant apie šiam modeliui priskirtų sudurtinių terminų skirstymą į kategorijas, būtų galima teigti, kad tokiu būdu nurodoma tiksli vieta. Toks skirstymas taip pat be galo svarbus, kadangi lietuvių kalboje žmonės dažnai siekia nurodyti tikslią vietą vartojant kelis žodžius, o kai vieta nurodoma sudurtiniu terminu, lengviau juos grupuoti ir tiksliai nurodyti vietą. Pasirodo, tarp lietuviškų kompiuterijos terminų taip pat yra toks kognityvinis propozicinis modelis, kuriuo nurodoma vieta. Kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + VIETA šiuo atveju realizuojamas darybos tipais: *prielinksnis* + *daiktavardis*, *objektas* + *objektas*.

Tarp analizuojamų anglišku sudurtinių ALKŽ terminų kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VIETA nebuvo rastas nei vienas galimas priskirti sudurtinis terminas. Tai parodo, jog šis kognityvinis propozicinis modelis nėra produktyvus tarp rastųjų anglišku sudurtinių kompiuterijos terminų. Taip pat galima daryti prielaidą, kad pasirinktame kiekyje terminų nebuvo aptiktas terminas priskiriamas šiam kognityviniam propoziciniam modeliui, o analizuojant likusius terminus pavyktų rasti šiam modeliui priskiriamų terminų. Atsižvelgiant į tai, kad kognityvinių propozicinių modelių pasiskirstymas tarp abiejų kalbų sudurtinių terminų panašus, tikėtina, kad pastaroji prielaida pasiteisintų ir būtų rasti keli terminai, kuriuos būtų galima priskirti šiam modeliui.

VEIKSMAS + YPATYBĖ. Šis kognityvinis propozicinis modelis yra sudarytas iš *veiksmo* ir *ypatybės* konceptų. Šis kognityvinis propozicinis modelis nuo kitų skiriasi tuo, kad yra sudarytas be *objekto* koncepto. Šiame modelyje *ypatybės* konceptu apibūdinamas *veiksmo* konceptas. Šis kognityvinis propozicinis modelis gali būti realizuojamas *prieveiksmis* + *veiksmažodis*, *įvardis* + *veiksmažodis*, *įvardis* + *daiktavardis*, *būdvardis* + *veiksmažodis* darybos modeliais.

Priešingai nei minėtieji kognityviniai propoziciniai modeliai OBJEKTAS + OBJEKTAS, OBJEKTAS + YPATYBĖ, OBJEKTAS + VEIKSMAS ir OBJEKTAS + VIETA, kognityviniam propoziciniam modeliui VEIKSMAS + YPATYBĖ būdingi *veiksmo* ir *ypatybės* konceptai, o tai padaro šį modelį išskirtiniu lyginant su jau aptartais modeliais. Taip pat neįprastumas pabrėžiamas tuo, kad nurodoma veiksmo ypatybė. Tarp lietuviškų EKŽ sudurtinių terminų buvo rastas 1 (100 %) šiam modeliui priskiriamas sudurtinis terminas: *garsiakalbis*.

Šio kognityvinio propozicinio modelio VEIKSMAS + YPATYBĖ sudurtinio EKŽ termino konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kaip*. Sudurtinis terminas *garsiakalbis* yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *garsiai* ir *veiksmo* koncepto *kalba*. Pastarųjų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kaip*. Šiuo atveju *kalbėti kaip*, o atsakymas būtų – *garsiai*. Šiuo atveju, kai kognityviniame propoziciniame modelyje nėra *objekto* koncepto, būtų galima teigti, kad pirmiausia pasąmonėje atsiranda *veiksmo* konceptas *kalba*. Vis dėl to, žmonių mintyse pirmiausia dažniausiai atsiranda *objekto* konceptas ir dalykų priskyrimas kategorijoms dažniausiai siejasi su *objektais*. Tačiau, kaip matoma, yra išskirtinių atvejų kai pasąmonėje atitinkamos savybės ar įrankiai gali būti įvardijami pasitelkiant *ypatybės* ir *veiksmo* konceptą. Būtų galima daryti prielaidą, kad pirmiausia terminas *garsiakalbis* buvo siejamas su žmogumi, kuris labai garsiai kalba ir turbūt ne kartą tekę išgirsti frazę: „jis / ji tikras (-a) *garsiakalbis* (-ė)“. Po to imta svarstyti kaip įvardyti daiktą, kuriuo skleidžiami garsūs garsai ir nuspręsta, jog *garsiakalbis* bene tinkamiausias variantas. Analizuojant vienintelį rastą lietuvišką sudurtinį kompiuterijos terminą priskirtą VEIKSMAS + YPATYBĖ kognityviniam propoziciniam modeliui, matoma, kad tokių terminų yra mažai. Tokiais terminais nurodomi ir daiktai ir įrankiai, tačiau šių konceptų sąsaja pakankamai reta, o ypač, jei kalbama apie kompiuterijos terminus, kai dauguma jų sudaryti panaudojant nors vieną *objekto* konceptą. Kognityvinis propozicinis modelis VEIKSMAS + YPATYBĖ šiuo atveju realizuojamas *prieveiksmis* + *veiksmažodis* darybos tipu.

Tarp anglišių sudurtinių ALKŽ terminų buvo rasti 3 (100 %) kognityviniam propoziciniam modeliui VEIKSMAS + YPATYBĖ priskirti terminai. Šio kognityvinio propozicinio modelio sudurtinių terminų skaičius didesnis, nei rastųjų tarp lietuviškų EKŽ terminų. Pagal šiam modeliui priskirtų terminų kiekį, matoma, kad šis modelis tarp anglišių kompiuterijos terminų yra produktyvesnis tarp lietuviškų kompiuterijos terminų. Tačiau, lyginant su anglišių terminų kiekiu priskirtu prieš tai analizuotiems modeliams, matoma, kad šiam modeliui priskirta mažiausiai terminų.

Visi rastieji sudurtiniai terminai priskirti šiam kognityviniam propoziciniam modeliui, gali būti traktuojami kaip abstraktūs: *backplay*, *backscrolling*, *backtracking*. Šių kognityvinio propozicinio modelio VEIKSMAS + YPATYBĖ sudurtinių ALKŽ terminų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kaip*. Pavyzdžiui, sudurtinis terminas *backplay* (liet. *perklausa*) yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *back* (liet. *atgalinis*) ir *veiksmo* koncepto (liet. *groti*). Pastarųjų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kaip*. Šiuo atveju taip pat kaip ir lietuvių kalboje, kadangi konceptų susidarymas pasąmonėje panašus, anglų kalboje nedidelis kiekis terminų sudaromas be *objekto* koncepto, kadangi dauguma regimų dalykų priskiriami atitinkamiems *objektams*. Galima teigti, kad pirmiausia pasąmonėje atsirado *veiksmo* konceptas *play*, o vėliau siekiant įvardinti reiškinių, kai įrašytas garsas išklausomas papildomai, nuspręsta pasirinkti *ypatybės* konceptą, reiškiantį *back*. Tokiu būdu įrašytas garsas paleidžiamas iš naujo ir išklausomas. Sudurtinis terminas *backscrolling* (liet. *persukimas atgal*) taip pat sudarytas iš *ypatybės* koncepto *back* (liet. *atgalinis*) ir *veiksmo* koncepto *scroll* (liet. *slinkti*). Pastarųjų konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti kaip*.

Analizuojant angliškus ALKŽ sudurtinius terminus priskirtus VEIKSMAS + YPATYBĖ kognityviniam propoziciniam modeliui, pastebima, kad visi terminai yra sudaryti iš *ypatybės* ir *veiksmo* konceptų. Nors šis modelis nėra toks produktyvus kaip OBJEKTAS + OBJEKTAS, anglišku terminų šiam modeliui buvo priskirta daugiau nei lietuviškų. Šis kognityvinis propozicinis modelis šiuo atveju realizuojamas *būdvardis + veiksmazodis* darybos tipu.

Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai pasitaikęs kognityvinis propozicinis modelis tarp sudurtinių EKŽ ir ALKŽ terminų yra OBJEKTAS + OBJEKTAS, antras pagal dažnumą ir sudurtinių terminų kiekį – OBJEKTAS + YPATYBĖ. Mažiau sudurtinių terminų buvo priskirta kognityviniams propoziciniams modeliams OBJEKTAS + VEIKSMAS ir VEIKSMAS + YPATYBĖ. Tarp EKŽ sudurtinių terminų buvo rasti keli terminai priskiriami kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VIETA, kai tuo tarpu analizuojant ALKŽ sudurtinius terminus tokiam modeliui nebuvo priskirtas nei vienas terminas.

2.2.2. Atitikmenų analizė

Išanalizavus sudurtinius „Enciklopedinio kompiuterijos žodyno“ ir „Anglų–lietuvių kalbų žodyno“ terminus, buvo išskirti penki kognityviniai propoziciniai modeliai: OBJEKTAS + OBJEKTAS, OBJEKTAS + YPATYBĖ, OBJEKTAS + VEIKSMAS, OBJEKTAS + VIETA ir VEIKSMAS + YPATYBĖ. Toliau analizuojami „Enciklopedinio kompiuterijos žodyno“ sudurtinių terminų angliški atitikmenys ir „Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodyno“ sudurtinių terminų lietuviški atitikmenys.

Išanalizavus 62 angliškus EKŽ sudurtinių terminų atitikmenis buvo rasta 30 sudurtinių terminų, 17 sudėtinių terminų (terminų sudarytų iš daugiau nei vieno žodžio), 14 vientisinių terminų (vienažodžių terminų) ir 9 terminai su tarptautine šaknimi. Matoma, kad daugiausia sudurtinių terminų atitikmenų yra dūriniai. Nepaisant to, kad dauguma atitikmenų yra dūriniai, nemaža dalis atitikmenų yra sudėtiniai ir vientisiniai, todėl, matoma, kad ne visi EKŽ sudurtinių terminų atitikmenys yra būtent dūriniai. Angliškiems sudėtiniais atitikmenims priskiriami šie: *audio book, audio tape, disk drive, fibre waveguide, hot spot, light pen, parent directory, parent folder, personal name, real time, scroll bar, shorthand system, storage media, structure diagram, video tape, web location, web page*. Angliškiems vientisiniams atitikmenims priskiriami šie: *ascender, banner, blogger, ellipsis, fax, file, icon, introduction, leading, page, platform, timer, trace, web*.

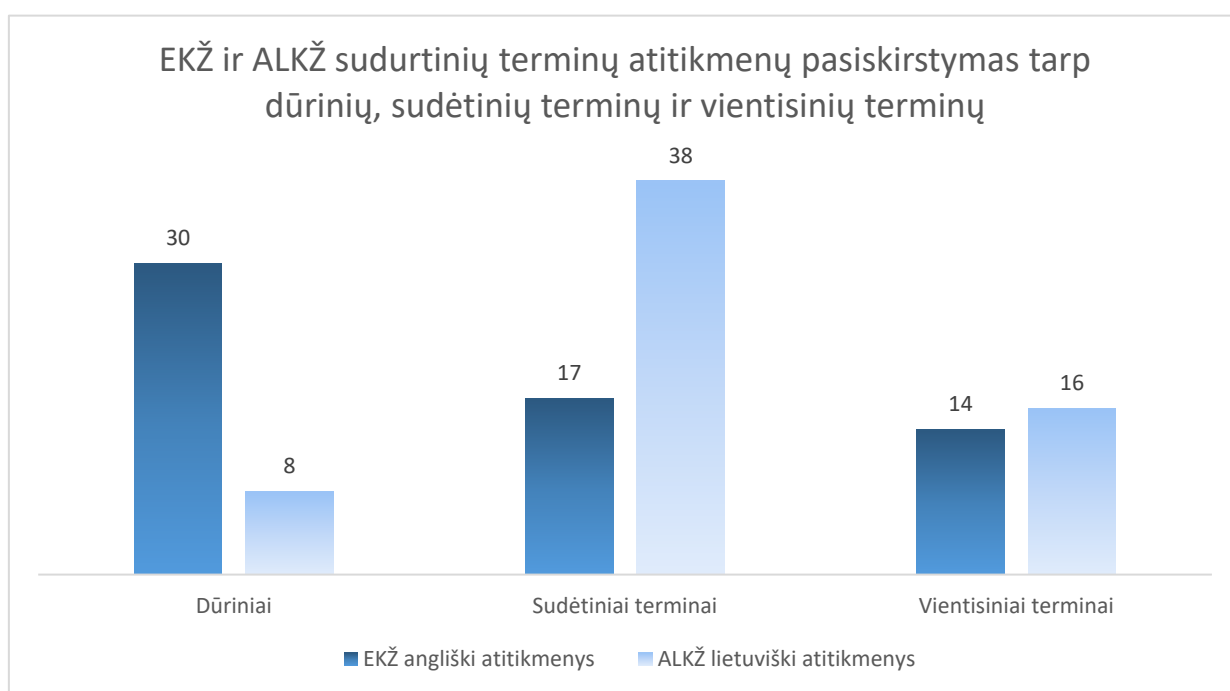
Išanalizavus 62 lietuviškus AKLŽ sudurtinių terminų atitikmenis buvo rasti 8 sudurtiniai terminai, 38 sudėtiniai terminai ir 16 vientisinių terminų. Šiuo atveju, matoma, kad dauguma atitikmenų vis dėl to yra sudėtiniai, sudaryti iš daugiau nei vieno žodžio. Antroje vietoje, pagal kiekį matomi vientisiniai terminai ir mažiausiai atitikmenų yra dūriniai. Tokia statistika neįprasta, atsižvelgiant į tai, jog tai būtent sudurtinių terminų atitikmenys.

Lietuviškiems sudėtiniams atitikmenims priskiriami šie: *autorių teisės, bazinė linija, debesijos centras, foninis apšvietimas, garso ir vaizdo, garso kodekas, garso perdavimas, grįžimų metodas, jungtinis langelis, kairinis brūkšnyš, keitinių žurnalas, kibernetinis nusikaltimas, kodinis pavadinimas, kompiliavimo trukmė, kontrolinė suma, kryžminė nuoroda, mygtukų juosta, mobilusis telefonas, našumo testas, persukimas atgal, režijų pora, robotizuotų kompiuterių tinklas, silpnoji vieta, stabdos taškas, stulpelio antraštė, sudėties ar apimties įtaisas, tarpas iki rėmelio, tarpinė programa, taškinė grafika, tinklaraščių knyga, tinklaraščių priegloba, tinklaraščių svetainė, užpakalinė plokštė, užpakalinės durys, viršutinė ženklo linija, virtualioji bendruomenė.*

Lietuviškiems vientisiniams atitikmenims priskiriami šie: *baitinis, bitkoinas, citata, fonas, grotuvas, internautas, iškarpinė, kryžmė, naikinimas, paletė, perklausa, pralaidumas, transliuotojas, varnelė, žyma.*

Lyginant EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenų pasiskirstymą, matoma, kad EKŽ angliški atitikmenys daugiausia yra dūriniai, kai tuo tarpu tarp ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenų dūrinių pastebima mažiausiai. Šią statistiką būtų galima grįsti ir tuo faktu, kad EKŽ lietuviškų sudurtinių terminų taip pat buvo rasta mažai, kai tuo tarpu anglų kalboje jų pastebima daugiau. Todėl EKŽ angliški atitikmenys daugiausia dūriniai.

2 pav. EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenų pasiskirstymas tarp dūrinių, sudėtinių terminų ir vientisinių terminų

Tarp EKŽ sudurtinių terminų angliškų atitikmenų iš viso buvo rasta 30 vienažodžių dūrinių, iš kurių 9 yra sudaryti su tarptautine šaknimi, tačiau jie nėra įtraukiami į tyrimą. Taigi, lieka 21 (100 %) atitikmuo. 11 sudurtinių terminų (52 %) priskiriami kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + OBJEKTAS, 4 (19 %) priskiriami kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ, 5 (24 %) priskiriami kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS, 1 (5 %) priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui VEIKSMAS + YPATYBĖ.

Iš anglišku atitikmenų išskirstymo pagal modelius, matoma, kad kognityvinis propozicinis modelis OBJEKTAS + OBJEKTAS taip pat yra produktyviausias tarp anglišku EKŽ atitikmenų.

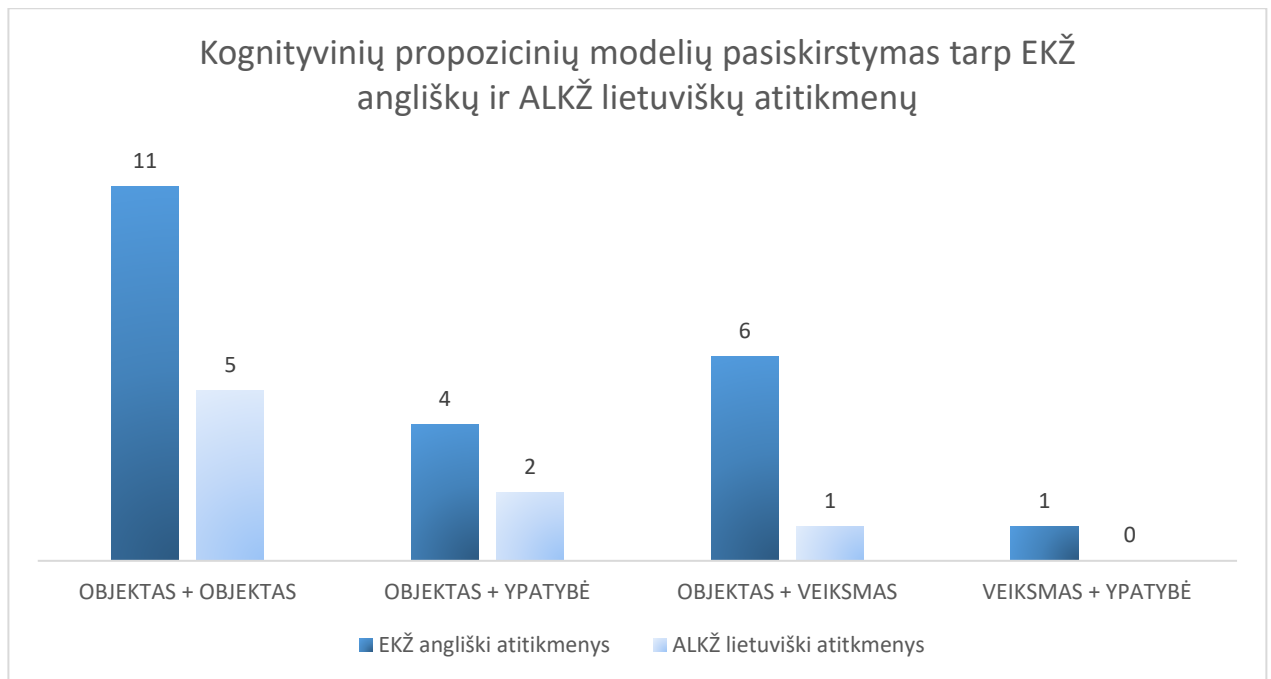
Taip pat, verta paminėti, kad tarp anglišku atitikmenų rasti tik keturi kognityviniai propoziciniai modeliai. Tarp rastųjų atitikmenų nebuvo rasti OBJEKTAS + VIETA ir VEIKSMAS + REZULTATAS kognityviniai propoziciniai modeliai. Atsižvelgiant į tai, kad kalbama apie angliškus atitikmenis, verta paminėti, kad kognityviniai propoziciniai modeliai OBJEKTAS + VIETA nebuvo rasti ir tarp anglišku sudurtinių ALKŽ terminų.

Tokiu atveju, galima daryti prielaidą, kad šie kognityviniai propoziciniai modeliai nėra produktyvus kalbant apie angliškus sudurtinius kompiuterijos terminus. Priešingai, nei pastarieji kognityviniai propoziciniai modeliai, OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityvinis propozicinis modelis išlieka dominuojantis.

Tarp ALKŽ sudurtinių terminų lietuviškų atitikmenų buvo rasti 8 (100 %) dūriniai, iš kurių 5 (62,5 %) priskiriami kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + OBJEKTAS, 2 (25 %) priskiriami kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ ir 1 (12,5 %) priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS. ALKŽ lietuviškų atitikmenų dūrinių buvo rasta kelis kartus mažiau nei anglišku atitikmenų dūrinių. Nepaisant to, daugiausia atitikmenų dūrinių priskiriami OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui.

Tačiau, taip pat nei vienas atitikmuo dūrinys nebuvo priskirtas kognityviniams propoziciniams modeliams OBJEKTAS + VIETA, VEIKSMAS + YPATYBĖ, VEIKSMAS + REZULTATAS. Kalbant apie lietuviškus EKŽ sudurtinius terminus, modeliai VEIKSMAS + YPATYBĖ ir OBJEKTAS + VIETA pagal priskirtų terminų kiekį yra pakankamai reti, kai tuo tarpu nei vienas sudurtinis terminas nebuvo priskirtas kognityviniam propoziciniam modeliui VEIKSMAS + REZULATATAS.

Atsižvelgiant į EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenų paskirstymą tarp kognityvinių propozicinių modelių, matoma, kad tarp atitikmenų dažniausiai pasitaikantis kognityvinis propozicinis modelis taip pat yra OBJEKTAS + OBJEKTAS, kai tuo tarpu OBJEKTAS + VIETA, VEIKSMAS + YPATYBĖ ir VEIKSMAS + REZULTATAS modeliams nebuvo priskirtas nei vienas dūrinys. Lyginant tokius sudurtinių terminų ir jų atitikmenų (dūrinių) pasiskirstymo tarp kognityvinių propozicinių modelių duomenis, galima teigti, kad OBJEKTAS + OBJEKTAS modelis gali būti traktuojamas kaip produktyviausias tarp kompiuterijos sudurtinių terminų.

3 pav. Kognityvinių propozicinių modelių pasiskirstymas tarp EKŽ angliškų ir ALKŽ lietuviškų atitikmenų

Išanalizavus sudurtinius EKŽ ir ALKŽ terminus ir jų atitikmenis buvo nustatyta, kurie sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys, traktuojami kaip dūriniai, priskiriami tam pačiam kognityviniam propoziciniam modeliui. Toliau pateikiami EKŽ ir ALKŽ sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys, kurie priskiriami tam pačiam kognityviniam propoziciniam modeliui. Pirmuoju kognityviniu propoziciniu modeliu nurodytu kairėje lygybės pusėje parodomas sudurtinio termino modelis, o dešinėje lygybės pusėje esančiu kognityviniu propoziciniu modeliu parodomas atitikmens modelis.

OBJEKTAS + OBJEKTAS = OBJEKTAS + OBJEKTAS. Tarp anglišių sudurtinių EKŽ terminų atitikmenų dūrinių, tam pačiam kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + OBJEKTAS priskirti 10 dūrinių: *desktop* (liet. *darbalaukis*), *cryptoanalysis* (liet. *kriptoanalizė*), *cryptosystem* (liet. *kriptosistema*), *newsletter* (liet. *naujienlaiškis*), *keyword* (liet. *raktažodis*), *hashtag* (liet. *saitažodis*), *telnet* (liet. *telnetas*), *weblog* (liet. *tinklaraštis*), *watermark* (liet. *vandenženklis*), *placeholder* (liet. *vietaženklis*).

Šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirtų EKŽ sudurtinių terminų atitikmenų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Pavyzdžiui, atitikmuo *keyword* (liet. *raktažodis*) yra sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų *key* (liet. *raktas*) ir *word* (liet. *žodis*). Pastarųjų sąsaja nurodoma minėtoju predikatu *būti kieno dalimi*. Atitikmuo *watermark* (liet. *vandenženklis*) taip pat yra sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų *water* (liet. *vanduo*) ir *mark* (liet. *ženklas*). Lygiai kaip ir lietuviški sudurtiniai EKŽ terminai taip ir tam pačiam modeliui priskiriami angliški jų atitikmenys yra sudaryti iš dviejų loginių *objekto* konceptų, kurių sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*.

Išanalizavus sudurtinius ALKŽ terminus ir jų atitikmenis ir jų lietuviškus atitikmenis, kurie traktuojami kaip dūriniai, rasti 5 kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + OBJEKTAS priskiriami atitikmenys.

Visi 5 priskiriami tam pačiam kognityviniam propoziciniam modeliui kaip ir ALKŽ sudurtiniai angliški terminai: *garsaknygė* (angl. *audiobook*), *garsajuostė* (angl. *audiotape*), *tinklaraštija* (angl. *blogosphere*), *kriptoanalizė* (angl. *cryptoanalysis*), *kriptosistema* (angl. *cryptosystem*).

Šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirtų ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenų konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Pavyzdžiui, atitikmuo *garsajuostė* (angl. *audiotape*) yra sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų *garas* (angl. *audio*) ir *juosta* (angl. *tape*). Pastarųjų sąsaja nurodoma minėtoju predikatu *būti kieno dalimi*. Atitikmuo *garsaknygė* (angl. *audiobook*) taip pat yra sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų *garsas* (angl. *audio*) ir *knyga* (angl. *book*). Pastarųjų konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Minėtieji atitikmenys lygiai kaip ir šiam modeliui priskiriami ALKŽ sudurtiniai terminai yra sudaryti iš dviejų *objekto* konceptų ir jų sąsaja parodoma buvimu vienas kito dalimi.

OBJEKTAS + YPATYBĖ = OBJEKTAS + YPATYBĖ. Išanalizavus sudurtinius EKŽ terminus ir jų angliškus atitikmenis, kurie traktuojami kaip dūriniai, rasti 4 kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ priskiriami atitikmenys. 2 iš jų priskiriami tam pačiam kognityviniam propoziciniam modeliui kaip ir EKŽ sudurtiniai lietuviški terminai: *deadlock* (liet. *aklavietė*), *firewall* (liet. *saugasienė*).

Šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirtų EKŽ sudurtinių terminų atitikmenų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Pavyzdžiui, atitikmuo *deadlock* (liet. *aklavietė*) yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *dead* (liet. *miręs*, tačiau šiame dūrinyje *aklas*) ir *objekto* koncepto *lock* (liet. *užraktas*, tačiau šiame dūrinyje *vieta*).

Pastarųjų sąsaja nurodoma minėtoju predikatu *būti būdingam kam*. Lygiai kaip ir šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskiriamas sudurtinis terminas *aklavietė*, šis atitikmuo taip pat priskiriamas OBJEKTAS + YPATYBĖ modeliui.

Išanalizavus sudurtinius ALKŽ terminus ir jų lietuviškus atitikmenis, kurie traktuojami kaip dūriniai, rasti 2 kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ priskiriami atitikmenys. Abu atitikmenys priskiriami tam pačiam kognityviniam propoziciniam modeliui kaip ir ALKŽ sudurtiniai angliški terminai: *daugiaplatformis* (angl. *crossplatform*), *kiberfobija* (angl. *cyberphobia*).

Šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirtų ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenų konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Pavyzdžiui, atitikmuo *kiberfobija* (angl. *cyberphobia*) yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *kibernetinis* (angl. *cyber*) ir *objekto* koncepto *fobija* (angl. *phobia*), kurių sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Svarbu paminėti ir tai, kad terminas *fobija* yra teiktinas lietuvių kalboje, žinoma, tikslingiausia būtų, vartoti lietuvišką terminą *baimė*, tačiau atsižvelgiant į tai, kad tai yra lietuviškas angliško termino atitikmuo galima suprasti šį termino pasirinkimą. Lygiai kaip ir šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskiriamas sudurtinis terminas *cyberphobia*, taip ir atitikmuo *kiberfobija* priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ.

OBJEKTAS + VEIKSMAS = OBJEKTAS + VEIKSMAS. Išanalizavus sudurtinius EKŽ terminus ir jų angliškus atitikmenis, kurie traktuojami kaip dūriniai, rasti 5 kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS priskiriami atitikmenys.

2 iš jų priskiriami tam pačiam kognityviniam propoziciniam modeliui kaip ir EKŽ sudurtiniai lietuviški terminai: *playlist* (liet. *grojaraštis*) ir *bootstrapping* (liet. *savikėla*).

Šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirtų EKŽ sudurtinių terminų atitikmenų konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojama kam*. Atitikmuo *playlist* (liet. *grojaraštis*) yra sudarytas iš *veiksmo* koncepto *play* (liet. *groti*) ir *objekto* koncepto *list* (liet. *sąrašas*). Pastarųjų sąsaja yra nurodoma minėtoju predikatu *būti naudojama kam*. Šis atitikmuo lygiai kaip ir sudurtinis EKŽ terminas *grojaraštis* yra priskirtas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS.

Išanalizavus sudurtinius ALKŽ terminus ir jų lietuviškus atitikmenis, kurie traktuojami kaip dūriniai, rastas 1 kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS priskiriamas atitikmuo. Pastarasis taip pat priskiriamas tam pačiam kognityviniam propoziciniam modeliui kaip ir ALKŽ sudurtinis angliškas terminas: *savikėla* (angl. *bootstrapping*).

Šiam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirtų ALKŽ sudurtinių terminų atitikmens konceptų sąsaja taip pat nurodoma predikatu *būti naudojama kam*. Atitikmuo *savikėla* (angl. *bootstrapping*) yra sudarytas iš *objekto* koncepto *savo* (angl. *own*, tačiau šiame dūrinyje *boot*) ir *veiksmo* koncepto *kelti* (angl. *strapping*). Šis atitikmuo lygiai kaip ir sudurtinis ALKŽ terminas *bootstrapping* yra priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS.

Taigi, tarp pateiktų EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų ir atitikmenų, matoma, kad tam tikri terminai ir jų dūriniai atitikmenys buvo priskirti tiems patiems kognityviniams propoziciniams modeliams. Modeliai, kuriuose rasti sutapimai yra OBJEKTAS + OBJEKTAS, OBJEKTAS + YPATYBĖ ir OBJEKTAS + VEIKSMAS.

Toliau pateiktoje lentelėje (žr. 2 lentelę) matoma, kiek sutapimų tarp abiejų žodynų sudurtinių terminų ir atitikmenų buvo rasta paminėtuose modeliuose. Svarbu paminėti, kad visi aštuoni ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenys buvo priskirti tiems patiems kognityviniams propoziciniams modeliams.

2 lentelė. Kognityvinių propozicinių modelių sutapimas tarp EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų ir atitikmenų

Kognityviniai propoziciniai modeliai	EKŽ sudurtiniai terminai ir angliški atitikmenys	ALKŽ sudurtiniai terminai ir lietuviški atitikmenys
OBJEKTAS + OBJEKTAS = OBJEKTAS + OBJEKTAS	10	5
OBJEKTAS + YPATYBĖ = OBJEKTAS + YPATYBĖ	2	2
OBJEKTAS + VEIKSMAS = OBJEKTAS + VEIKSMAS	2	1

Kadangi visi ALKŽ sudurtinių terminų atitikmenys buvo priskirti tiems patiems kognityviniams propoziciniams modeliams, toliau išanalizuoti likę sudurtiniai EKŽ terminai ir jų atitikmenis ir taip pat nustatyta, kurie sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys, traktuojami kaip dūriniai, priskiriami skirtingiems kognityviniams propoziciniams modeliams. Toliau pateikiami EKŽ sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys, kurie priskiriami skirtingiems kognityviniams propoziciniams modeliams. Pirmuoju kognityviniu propoziciniu modeliu nurodytu kairėje lygybės pusėje parodomas sudurtinio termino modelis, o dešinėje lygybės pusėje esančiu kognityviniu propoziciniu modeliu parodomas atitikmens modelis.

OBJEKTAS + YPATYBĖ = OBJEKTAS + OBJEKTAS. Tarp išanalizuotų EKŽ sudurtinių terminų ir jų atitikmenų, kurie traktuojami kaip dūriniai, buvo pastebėta ir nesutapimų tarp to, kuriam kognityviniam propoziciniam modeliui priskiriamas atitinkamas atitikmuo. 1 atitikmuo *nickname* (liet. *slapyvardis*) priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + OBJEKTAS, kai tuo tarpu lietuviškas sudurtinis terminas *slapyvardis* priskiriamas modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ.

Atitikmuo *nickname* (liet. *slapyvardis*) yra sudarytas iš *objekto* koncepto *nick* (liet. *vardo forma*) ir *objekto* koncepto *name* (liet. *vardas*). Pastarųjų konceptų sąsaja šiuo atveju nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Tokia konceptų sąsaja ir tai, kad abu konceptai yra *objektai*, galima daryti išvadą, kad lietuviško sudurtinio termino *slapyvardis* angliškas atitikmuo priklauso OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui. Tuo tarpu sudurtinis terminas *slapyvardis*, kaip ir buvo minėta pradžioje analizuojant EKŽ sudurtinius terminus, priskiriamas OBJEKTAS + YPATYBĖ modeliui.

OBJEKTAS + OBJEKTAS = OBJEKTAS + YPATYBĖ. Kitas atvejis, kai 1 sudurtinio EKŽ termino atitikmuo priskiriamas kitam kognityviniam propoziciniam modeliui yra *joystick* (liet. *vairasvirtė*). Minėtasis atitikmuo šiuo atveju priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ, kai sudurtinis terminas *vairasvirtė* priskirtas OBJEKTAS + OBJEKTAS modeliui.

Atitikmuo *joystick* (liet. *vairasvirtė*) yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *joy* (liet. *džiaugsmas*) ir *objekto* koncepto *stick* (liet. *lazda*). Pastarųjų *ypatybės* ir *objekto* konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*.

Tuo tarpu lietuviškas sudurtinis terminas sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų *vairas* ir *svirtis*, o jų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Šiuo atveju skiriasi pirmasis sudurtinio termino ir angliško atitikmens konceptas. Sudurtiniame termine pirmasis konceptas yra *objektas*: *vairasvirtė*, o atitikmenyje – *ypatybė*: *joystick*.

OBJEKTAS + OBJEKTAS = OBJEKTAS + VEIKSMAS. Kitas skirtingam kognityviniam propoziciniam modeliui priskirtas 1 EKŽ sudurtinio termino atitikmuo yra *podcast* (liet. *tinklalaidė*). Sudurtinis terminas *tinklalaidė* yra sudarytas iš dviejų *objekto* konceptų *tinklas* ir *laidas*, o konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Tuo tarpu šio sudurtinio termino atitikmuo yra sudarytas iš *objekto* koncepto *pod* (liet. *iPod grotuvas*) ir *veiksmo* koncepto *cast* (liet. *mesti*), o šių konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojamam kam*. Tokiu atveju, šio sudurtinio termino atitikmuo yra priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS.

VEIKSMAS + YPATYBĖ = OBJEKTAS + YPATYBĖ. Dar 1 atitikmuo priskiriamas kitam kognityviniam propoziciniam modeliui yra *loudspeaker* (liet. *garsiakalbis*). Sudurtinis EKŽ terminas *garsiakalbis* yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *garsiai* ir *veiksmo* koncepto *kalba*, o šių konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kaip*. Todėl šis sudurtinis terminas priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui VEIKSMAS + YPATYBĖ. Tuo tarpu šio sudurtinio termino angliškas atitikmuo yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *loud* (liet. *garsus*) ir *objekto* koncepto *speaker* (liet. *kalbėtojas*), o šių konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Todėl šis atitikmuo priskiriamas OBJEKTAS + YPATYBĖ modeliui.

OBJEKTAS + YPATYBĖ = VEIKSMAS + YPATYBĖ. Kitas 1 sudurtinio EKŽ termino atitikmuo, priskiriamas kitam kognityviniam propoziciniam modeliui yra *overloading* (liet. *daugiareikšmiškumas*). Sudurtinis terminas *daugiareikšmiškumas* yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *daug* ir *objekto* koncepto *reikšmė*, o konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Todėl šis sudurtinis terminas priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ. Tuo tarpu atitikmuo yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *over* (liet. *baigtas*) ir *veiksmo* koncepto *loading* (liet. *kraunama*), o konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kaip*. Todėl šis atitikmuo yra priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui VEIKSMAS + YPATYBĖ.

OBJEKTAS + YPATYBĖ = OBJEKTAS + VEIKSMAS. Paskutiniai 2 sudurtinių EKŽ terminų atitikmenys, priskiriami kitiems kognityviniams propoziciniams modeliams yra *passphrase* (liet. *slaptafrazė*), ir *password* (liet. *slaptažodis*). Pirmiausia sudurtinis terminas *slaptafrazė* yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *slapta* ir *objekto* koncepto *frazė*, o konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Todėl šis sudurtinis terminas priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ.

Tuo tarpu šio sudurtinio termino atitikmuo yra sudarytas iš *veiksmo* koncepto *pass* (liet. *perduoti*) ir *objekto* koncepto *phrase* (liet. *frazė*), o šių konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojamam kam*. Todėl šis atitikmuo priskiriamas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VEIKSMAS. Kitas sudurtinis terminas *slaptažodis* yra sudarytas iš *ypatybės* koncepto *slaptas* ir *objekto* koncepto *žodis*, o jų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Pastarasis sudurtinis terminas priskiriamas modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ.

Tuo tarpu šio sudurtinio termino atitikmuo *password* yra sudarytas iš *veiksmo* koncepto *pass* (liet. *perduoti*) ir *objekto* koncepto *word* (liet. *žodis*), o šių konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti naudojamam kam*. Todėl šis atitikmuo priskiriamas OBJEKTAS + VEIKSMAS kognityviniam propoziciniam modeliui.

Taigi, tarp išanalizuotų likusių EKŽ sudurtinių terminų ir atitikmenų, matoma, kad tam tikri sudurtiniai terminai ir jų dūriniai atitikmenys buvo priskirti skirtingiems kognityviniams propoziciniams modeliams. Pastebima, kad nors sudurtinis terminas yra priskiriamas OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui, atitikmuo gali būti priskirtas ir OBJEKTAS + YPATYBĖ IR OBJEKTAS + VEIKSMAS kognityviniams propoziciniams modeliams. Taip pat jei sudurtinis terminas priskiriamas OBJEKTAS + YPATYBĖ modeliui, atitikmuo gali būti priskiriamas OBJEKTAS + OBJEKTAS, OBJEKTAS + VEIKSMAS ir VEIKSMAS + YPATYBĖ kognityviniams propoziciniams modeliams. Ir galiausiai, jei sudurtinis terminas priskiriamas VEIKSMAS + YPATYBĖ modeliui, atitikmuo gali būti priskiriamas OBJEKTAS + YPATYBĖ kognityviniam propoziciniam modeliui.

2.2.3. Lyginamoji analizė

Išanalizavus rastuosius *Enciklopedinio kompiuterijos žodyno* ir *Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodyno* sudurtinius terminus ir priskyrus juos atitinkamiems kognityviniams propoziciniams modeliams, matoma, kaip sudurtiniai terminai tarp šių modelių pasiskirsto. Kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + OBJEKTAS priskiriama daugiausia rastųjų EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų. *Objekto* konceptu nurodomi atitinkama apčiuopiami ar abstraktūs dalykai ar daiktai. Žmonės yra linkę viską pirmiausia pašamoneje priskirti atitinkamoms kategorijoms ir tik tuomet įvyksta sąvokų įvardijimas.

Be to, mus supančioje aplinkoje, tiek realiojoje, tiek internetinėje, gausu įvairiausių daiktų ir dalykų, kurie pašamoneje nevalingai siejami su objektais, tokias sąsajas būtų galima priskirti ir žmogiškajai prigimčiai. Šiame tyrime buvo analizuojami lietuviški ir angliški kompiuterijos terminai kompiuterijos terminai, todėl dauguma terminų traktuojami kaip abstraktūs. Visi EKŽ ir ALKŽ sudurtiniai terminai priskirti OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui yra sudaryti iš dviejų *objekto* konceptų. Dėl tokio dviejų kalbų panašumo ir pasiskirstymo galima daryti prielaidą, kad nors kalbos yra skirtingos, žmonių pašamoneje vykstantys mąstymo procesai yra panašūs, juolab kai kalbama apie sąvokų įvardijimą ir priskyrimą kategorijoms. Dar vienas faktorius, dėl kurio galimai sąlygojamas toks EKŽ ir ALKŽ konceptų pasiskirstymas yra pasirinkta tyrimo sritis. Kompiuterijos terminija gali būti traktuojama kaip globalus reiškinys, kadangi XXI amžius dar dažnai vadinamas technologijų amžiumi. Taip pat matoma vis didesnė globalizacija ir lokalizacija. Pastarieji faktoriai įtakoja žmonių pašamoneje vykstančius žodžių kūrimo procesus ir tuo pačiu jie supanašėja tarp skirtingų kalbų vartotojų. Pastarasis veiksnys taip pat lemia didesnę abstrakčių terminų tarp abiejų kalbų buvimą šioje srityje.

Žinoma, būtų galima svarstyti, kad konceptų panašumą tarp EKŽ ir ALKŽ terminų lemia globalizacija ir terminų perėmimas, tačiau analizei pasirinkti su lietuviškomis šaknimis sudaryti EKŽ sudurtiniai terminai skiriasi nuo anglišku atitikmenų, lygiai taip pat skiriasi ALKŽ sudurtiniai terminai nuo lietuviškų atitikmenų. Pavyzdžiui sudurtinio termino *darbalaukis* angliškas atitikmuo yra *desktop*, kuris tiesiogiai verčiant būtų įvardijamas kaip *stalo viršus* ar *stalviršis*.

Tačiau, lietuvių kalboje šiam terminui pasirinkti *objekto* konceptai *darbas* ir *laukas*. Šiuo pavyzdžiu išryškėja minėtasis skirtumas tarp terminų. Nors konceptai abiejuose variantuose yra *objekto*, ir pagrindinė termino prasmė abiejose kalbose išlieka ta pati, konceptų reikšmės skiriasi. Todėl galima daryti prielaidą, kad tokiam reiškiniui įtaka daroma dėl skirtingų kultūrų ir skirtingo žodžių suvokimo. Tačiau, nepaisant visko, konceptai išlieka tokie patys. Toks pat principas gali būti matomas žvelgiant iš priešingos pusės ir lyginant ALKŽ sudurtinį terminą su lietuvišku atitikmeniu.

Kalbant apie kognityvinį propozicinį modelį OBJEKTAS + YPATYBĖ pastebima panaši situacija. Panašus skaičius EKŽ ir ALKŽ terminų priskiriamas šiam modeliui, o terminai sudaryti iš *objekto* ir *ypatybės* konceptų. *Objekto* konceptas apibūdinamas *ypatybės* koncepto. Šiuo atveju taip pat pasitvirtina žmogaus mąstymo teorija nepaisant esamo kalbų barjero. Tačiau, kai kalbama apie kognityvinius propozicinius modelius OBJEKTAS + VIETA, OBJEKTAS + VEIKSMAS ir VEIKSMAS + YPATYBĖ pastebimi tam tikri skirtumai. Pastarieji matomi tarp sudurtinių terminų priskyrimo šiems modeliams skaičiaus.

Galima daryti prielaidą, kad anglų kalbos vartotojams *objekto* konceptas, kalbant apie kompiuterijos terminus, dažniau siejasi su *veiksmo* konceptu, kai tuo tarpu lietuvių kalbos vartotojams *vietos* konceptas labiau priimtinas vartojimui su *objekto* konceptu. Galiausiai tarp abiejų kalbų pastebimas ir dar vienas panašumas, kalbant apie kompiuterijos terminus, tai yra kognityvinio propozicinio modelio VEIKSMAS + REZULTATAS nebuvimas.

Taigi, galima teigti, kad nors kalbos ir skirtingos, sąvokų įvardijimas kognityviniu požiūriu vis dėl to yra panašus. Nepriklausomai nuo kalbos, žmonės linkę matomus vaizdus, dalykus ar reiškinius priskirti atitinkamoms kategorijoms arba kitaip tariant konceptams. Dažniausiai pasitaikantis yra *objekto*, todėl suprantama, kodėl dauguma sudurtinių terminų yra priskirti OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui ir kodėl abu konceptai yra *objekto*.

2.3. Tyrimo dalies apibendrinimas

Taigi, atlikus kognityvinį žodžių darybos tyrimą buvo išanalizuoti *Enciklopedinio kompiuterijos žodyno* lietuviški sudurtiniai terminai bei angliški jų atitikmenys ir *Anglų-lietuvių kalbų kompiuterijos žodyno* angliški sudurtiniai terminai bei lietuviški jų atitikmenys. Atsižvelgiant į pirmąją tyrimo dalį, matoma, kad dažniausiai pasitaikantys kognityviniai propoziciniai modeliai tarp EKŽ ir ALKŽ sudurtinių terminų yra OBJEKTAS + OBJEKTAS, kai konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi* ir OBJEKTAS + YPATYBĖ, kai konceptų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Šiek tiek mažiau EKŽ ir ALKŽ terminų buvo priskirta OBJEKTAS + VEIKSMAS ir VEIKSMAS + YPATYBĖ kognityviniams propoziciniams modeliams. Analizuojant ALKŽ sudurtinius terminus, nei vienas terminas nebuvo priskirtas kognityviniam propoziciniam modeliui OBJEKTAS + VIETA. Taip pat modeliui VEIKSMAS + REZULTATAS nebuvo priskirtas nei vienas sudurtinis terminas. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad produktyviausiais kognityvinis propozicinis modelis kalbant apie kompiuterijos terminus yra OBJEKTAS + OBJEKTAS. Tokį pasiskirstymą gali lemti kompiuterijos terminų savybės, kadangi dauguma jų yra sudaryti iš abstrakčių objektų.

Aptariant antrąją tyrimo dalį galima teigti, kad dauguma anglišku ir lietuvišku atitikmenų vis dėl to nėra sudurtiniai. Daugiausia pastebima sudėtinių ir vientisinių terminų. Žinoma, tarp atitikmenų buvo rasta ir dūrinių, kurių dauguma priskirta OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui. Lyginant sudurtinių terminų ir atitikmenų kognityvinius propozicinius modelius pastebima, kad visi rastieji lietuviški sudurtiniai atitikmenys priskiriami tam pačiam kognityviniam propoziciniam modeliui kaip ir angliški sudurtiniai ALKŽ terminai. Tuo tarpu ne visi rastieji angliški sudurtiniai atitikmenys buvo priskirti tam pačiam modeliui kaip ir lietuviški sudurtiniai EKŽ terminai. Tarp EKŽ atitikmenų buvo pastebėta skirtingų kognityvinių propozicinių modelių lyginant su EKŽ sudurtiniais terminais. Toks sudurtinių terminų ir atitikmenų pasiskirstymas tarp kognityvinių propozicinių modelių matomas todėl, kad anglišku sudurtinių atitikmenų buvo rasta daugiau nei lietuvišku sudurtinių atitikmenų.

Išvados

1. Priešingai nei struktūrine, kognityvine gramatika apimama semantinių ryšių ir viso sąmonės turinio visuma. Kognityvinėje gramatikoje prasmė yra tapatinama su konceptualizacija arba dar vadinamu kognityviniu apdorojimu. Šiuo metu lietuvių kalbos gramatikoje kognityvinei lingvistikai skiriama mažai dėmesio, tačiau keletas autorių bando atkreipti dėmesį į šią kalbotyros sritį ir jos svarbą lietuvių kalboje. Tuo tarpu anglų kalboje kognityvinės gramatikos sąvoka taip pat nėra dažnai vartojama, nors ir suvokiama šios kalbotyros srities svarba. Ilgą laiką vyravo struktūrinis požiūris į žodžių darbą, kadangi buvo perimta septintojo dešimtmečio samprata. Kognityvinis požiūris reikalingas aprašant žodžių darybos sistemas, morfologines išraiškas, kuriomis atspindimi mintyse esantys ir vartojami konceptai. Kalbant apie esamus tyrimus, galima teigti, kad jų nėra daug, tačiau jie egzistuoja ir yra labai svarbūs. Tuo tarpu kognityviniai modeliai yra svarbi kognityvinės gramatikos ir kognityvinio požiūrio į žodžių darybą dalis. Pastaraisiais galima plačiau pažvelgti į žodžio prasmę ir reikšmę.
2. Ištyrus kognityvinius propozicinius modelius tarp rastųjų „Enciklopedinio kompiuterijos žodyno“ ir „Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodyno“ sudurtinių terminų, pastebima, kad produktyviausias kognityvinis propozicinis modelis tarp abiejų kalbų sudurtinių terminų yra OBJEKTAS + OBJEKTAS, o antroje vietoje OBJEKTAS + YPATYBĖ. Modeliui OBJEKTAS + OBJEKTAS priskirti terminai yra sudaryti iš dviejų *objekto* konceptų, o jų sąsaja nurodoma predikatu *būti kieno dalimi*. Galima teigti, kad šis modelis produktyviausias, nes dauguma matomų dalykų žmonės yra linkę priskirti *objektams*, o įvardijant sąvokas pastebimas šio modelio dominavimas. Tuo tarpu modeliui OBJEKTAS + YPATYBĖ priskiriami terminai sudaryti iš *objekto* ir *ypatybės* konceptų, o jų sąsaja nurodoma predikatu *būti būdingam kam*. Kognityviniams propoziciniams modeliams OBJEKTAS + VEIKSMAS, OBJEKTAS + VIETA ir VEIKSMAS + YPATYBĖ buvo priskirta mažiau sudurtinių terminų. Taip pat tarp anglišku ALKŽ terminų nebuvo rastas nei vienas sudurtinis terminas, kuris būtų priskirtas OBJEKTAS + VIETA modeliui, o VEIKSMAS + REZULTATAS modeliui nepriskirtas nei vienas terminas iš EKŽ ir ALKŽ.
3. Išanalizavus sudurtinių terminų atitikmenis, pastebima, kad dauguma atitikmenų nėra dūriniai, o sudėtiniai ar vientisiniai žodžiai. Tačiau, buvo aptikta ir dūrinių, iš kurių lietuviški buvo priskirti identiškais kognityviniams propoziciniams modeliams kaip ir sudurtiniai terminai, o tarp anglišku buvo pastebėti skirtumai, lyginant su EKŽ kognityviniais modeliais. Tarp sudurtinių lietuviškų ir anglišku atitikmenų taip pat produktyviausias kognityvinis propozicinis modelis esti OBJEKTAS + OBJEKTAS. Tokiais rezultatais taip pat pagrindžiamas minėtas teiginys, kad žmonės linkę matomus dalykus priskirti *objektams*.
4. Šiame tyrime buvo analizuojami lietuviški ir angliški kompiuterijos terminai, todėl dauguma terminų traktuojami kaip abstraktūs. Visi EKŽ ir ALKŽ sudurtiniai terminai priskirti OBJEKTAS + OBJEKTAS kognityviniam propoziciniam modeliui yra sudaryti iš dviejų *objekto* konceptų. Dėl tokio dviejų kalbų panašumo ir pasiskirstymo galima daryti prielaidą, kad nors kalbos yra skirtingos, žmonių sąmonėje vykstantys mąstymo procesai yra panašūs, juolab kai kalbama apie sąvokų įvardijimą ir priskyrimą kategorijoms.

Literatūros sąrašas

1. Aleksaitė, A., & Murmulaitytė, D. (2018). *Naujoji lietuvių kalbos leksika–sąva ir svėtima*. *Linguistica Lettica*, 26, 236-258. [žiūrėta: 2024-03-20]. Prieiga per internetą: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/54160/Linguistica_Lettica_26.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=237
2. Beliaeva, N. (2019). *Blending creativity and productivity: on the issue of delimiting the boundaries of blends as a type of word formation*. *Lexis. Journal in English Lexicology*, (14). [žiūrėta: 2024-03-20]. Prieiga per internetą: <https://journals.openedition.org/lexis/4004>
3. Berlin, B., & Kay, P. (1969). *Basic Terms—Off-color?*. *Semiotica*, 6, 257. [žiūrėta: 2024-04-05]. Prieiga per internetą: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/semi.1972.6.3.257/pdf?licenseType=restricted>
4. Bogdzevič, M. (2020). *PYKČIO, BAIMĖS ir GĖDOS jausmai lietuvių kalboje iš kognityvinės ir kultūrinės perspektyvos* (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas). [žiūrėta: 2024-03-21]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:72860393/>
5. Broccias, C. (2006). *Cognitive approaches to grammar*. *Cognitive linguistics: Current applications and future perspectives*, 81-115. [žiūrėta: 2024-01-05]. Prieiga per internetą: <https://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=dH291xMy27cC&oi=fnd&pg=PA81&dq=cognitive+approach+to+word+formation&ots=OfefPaguG4&sig=VMNeCwJizYeV0aUFhkc6KfhpY0>
6. Christianto, D. (2020). *Compound words in English*. *LLT Journal: A Journal on Language and Language Teaching*, 23(1), 27-36. [žiūrėta: 2024-04-10]. Prieiga per internetą: <https://e-journal.usd.ac.id/index.php/LLT/article/view/2030>
7. Dirven, R. (2005). *Major strands in cognitive linguistics*. *Cognitive linguistics: Internal dynamics and interdisciplinary interaction*, 69-100. [žiūrėta: 2023-10-20]. Prieiga per internetą: https://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=sZDZBA58T8wC&oi=fnd&pg=PA17&dq=cognitive+linguistics&ots=8mK2T9NslB&sig=i_I9Onr6EiUk-TjjicYkLm4yl4c
8. Evans, V. (2006). *Lexical concepts, cognitive models and meaning-construction*. [žiūrėta: 2024-03-10]. Prieiga per internetą: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/COG.2006.016/html>
9. Evans, V. (2010). *On the nature of lexical concepts*. *Belgrade English Language and Literature Studies*, 2(1), 11-45. [žiūrėta: 2024-03-20]. Prieiga per internetą: <https://belgrade-bells.fil.bg.ac.rs/index.php/belgrade-bells/article/view/bells-2010-2-1>
10. Evans, V. (2012). *Cognitive linguistics*. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 3(2), 129-141. [žiūrėta: 2023-12-20]. Prieiga per internetą: <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/wcs.1163>
11. Fillmore, C. J. (2006). *Frame semantics*. *Cognitive linguistics: Basic readings*, 34, 373-400. [žiūrėta: 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110199901/pdf?licenseType=restricted#page=381>

12. Gries, S. T. (2006). *Cognitive determinants of subtractive word formation: A corpus-based perspective*. [žiūrėta: 2024-03-21]. Prieiga per internetą: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/COG.2006.017/html>
13. Grzega, J. (2002). *Some thoughts on a cognitive onomasiological approach to wordformation with special reference to English*. *Onomasiology Online*, 3, 55-81. [žiūrėta: 2024-03-25]. Prieiga per internetą: <http://www1.ku-eichstaett.de/SLF/EngluVglSW/OnOnTotal.pdf#page=55>
14. Gudavičius, A. (2006). *Gretinamosios semantikos kognityvinis aspektas*. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 1, 41-48. [žiūrėta: 2023-12-15]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367153983379/>
15. Gudavičius, A. (2011). *Reikšmė–sąvoka–konceptas ir prasmė*. In *Res humanitariae* (Vol. 10, pp. 108-119). [žiūrėta: 2024-03-20]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB>
16. Yenikejeva, S., & Klymenko, O. (2021). *Synergy of modern English word-formation system*. *Linguistics and Culture Review*, 5(S1), 1110-1122. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <http://lingcure.org/index.php/journal/article/view/1495>
17. Inčiuraitė, L. (2013). *Kognityvinis požiūris į žodžių darybą*. *Taikomoji kalbotyra*, (2), 1-24. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=523558>
18. Jackendoff, R. (1990). *Semantic structures*. Cambridge, MA: MIT Press. [žiūrėta: 2023-05-01].
19. Keinys, S. (1974). *Kurie-ne-kurie terminų darybos bruožai*. *Kalbotyra*, 25(1), 37-42. [žiūrėta: 2024-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/kalbotyra/article/download/20486/19614>
20. Lahlou, H. (2012). *A Cognitive Approach to Compounds and Blends: Revising the linguistic approach to blends*. Hicham Lahlou. [žiūrėta: 2023-12-20]. Prieiga per internetą: https://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=ri1gEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR4&dq=cognitive+approach+to+compounds+formation&ots=rUyFEWdeYN&sig=84oLA_ua9gqCSgp0zHdio_xAQ4I
21. Lakoff, G. (2007). *Cognitive models and prototype theory*. *The cognitive linguistics reader*, 130-167. [žiūrėta: 2024-03-15]. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/download/59443724/COGNITIVE_LINGUISTICS-VYVYAN_EVANS20190529-8486-9kcjsi.pdf#page=146
22. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago, Chicago, IL. [žiūrėta: 2023-10-10]. Prieiga per internetą: http://www.cc.gatech.edu/classes/AY2013/cs7601_spring/papers/Lakoff_Johnson.pdf
23. Lampert, M., & Lampert, G. (2010). *Word-formation or word formation? The formation of complex words in Cognitive Linguistics*. *Cognitive perspectives on word formation*, 29-74. [žiūrėta: 2024-01-03]. Prieiga per internetą: https://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=q5_DHtfnReAC&oi=fnd&pg=PA29&dq=cognitive+approach+to+word+formation+in+english&ots=iugMPi3cdc&sig=DIIdi4shoHhEI1eIhtIV8fboPspA

24. Langacker, R. W. (1986). *An introduction to cognitive grammar*. Cognitive science, 10(1), 1-40. [žiūrėta: 2023-11-07]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0364021386800076>
25. Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar: Volume I: Theoretical prerequisites* (Vol. 1). Stanford university press. [žiūrėta: 2023-09-15]. Prieiga per internetą: https://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=g4NCRFbZkZYC&oi=fnd&pg=PA1&dq=.+Langacker+RW.+Foundations+of+Cognitive+Grammar,+vol+1.+Stanford:+Stanford+University+Press%3B+1987.&ots=3KqQ9R8SM_&sig=YEe-lcCNeNRBTjfqQganz70_GQA
26. Langacker, R. W. (1995). *Cognitive grammar*. In *Concise History of the Language Sciences* (pp. 364-368). Pergamon. [žiūrėta: 2023-10-25]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B978008042580150060X>
27. Langacker, R. W. (2002). *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*. Walter de Gruyter. [žiūrėta: 2024-01-20]. Prieiga per internetą: https://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=XK7YUu6LdUQC&oi=fnd&pg=PR9&ots=U4_b-eaO99&sig=TwV4Vew9NbRsqqWMsmWNh1UIUnU
28. Langacker, R. W. (2008). *Cognitive grammar. Cognition and Pragmatics*, 77. [žiūrėta: 2023-09-25]. Prieiga per internetą: <https://www.torrossa.com/gs/resourceProxy?an=5001837&publisher=FZ4850#page=96>
29. Lisauskaitė, A., & Zubaitienė, V. (2019). *Aktyvios veiklos veiksmažodžių semantika Kristijono Donelaičio „Metuose“*. Respectus philologicus., 35(40), 102-120. [žiūrėta: 2024-03-05]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=772355>
30. Margolis, E., & Laurence, S. (2003). *Concepts. The Blackwell guide to philosophy of mind*, 190-213. [žiūrėta: 2024-04-15]. Prieiga per internetą: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9780470998762#page=202>
31. Maumevičienė, D. (2010). *Prototipų teorija ir semantika*. Kalbų studijos, (17), 11-18. [žiūrėta: 2024-01-05]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=24619>
32. Mikelionienė, J. (2002). *Analogija lietuvių kalbos žodžių daryboje. Potenciniai ir okaziniai dariniai*. Acta Linguistica Lithuanica, (46), 73-80. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <http://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/download/1201/1281>
33. Mikelionienė, J. (2017). *Tarptautinių terminų apeliatyvacijos aspektai*. Terminologija, (24), 127-144. [žiūrėta: 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=702495>
34. Mikulskas, R. (2004). *Kognityvinė lingvistika ir leksikografijos problemos*. [žiūrėta: 2024-01-06]. Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/flf/g.judzentyte/files/2014/01/kognityvineling.pdf>
35. Miliūnaitė, R. (2014). *Naujieji kontaminaciniai dariniai lietuvių kalboje*. Acta Linguistica Lithuanica, (71), 246-264. [žiūrėta: 2024-03-25]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=587156>
36. Montero-Fleta, B. (2011). *Suffixes in word-formation processes in scientific English*. LSP Journal-Language for special purposes, professional communication, knowledge management and cognition, 2(2). [žiūrėta: 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <http://rauli.cbs.dk/index.php/lspcog/article/view/3356>

37. Müller, P. O., Ohnheiser, I., Olsen, S., & Rainer, F. (Eds.). (2015). *Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe* (Vol. 40). Walter de Gruyter GmbH & Co KG. [žiūrėta: 2024-03-19]. Prieiga per internetą: https://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=myuCCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&ots=yOcoFdlHMI&sig=pO3n3rKdSpvYLN0ZJHokM4fa_jA
38. Murmulaitytė, D. (2012). *Lietuvių kalbos morfemikos ir žodžių darybos tyrimų perspektyvos*. *Žmogus ir žodis*, 14(1), 96-102. [žiūrėta: 2024-01-04]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=47172>
39. Murmulaitytė, D. (2016). *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas ir naujadarų tyrimo perspektyvos*. *Bendrinė kalba (iki 2014 metų–Kalbos kultūra)*, (89), 1-27. [žiūrėta: 2024-01-05]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=564498>
40. Murmulaitytė, D. (2019). *Lietuvių kalbos sudurtinių daiktavardžių naujadarai ir bendrinės kalbos normos*. *Baltu filologija*, 28(2), 107-122. [žiūrėta: 2024-02-20]. Prieiga per internetą: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF/BF28-2/BF-28-2-03-Murmulaityte.pdf
41. Niedzviegienė, L. (2011). *Else Lasker-Schüler lyrikos vertimo kognityviniai aspektai*. *Vertimo studijos*, 4(4), 18-34. [žiūrėta: 2024-03-21]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=681503>
42. Onysko, A., & Michel, S. (Eds.). (2010). *Cognitive Perspectives on Word Formation* (Vol. 221). Walter de Gruyter. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://cir.nii.ac.jp/crid/1130282269430082304>
43. Pečkuvienė, L. (2012). *Priesagos-inis,-ė dėmenį turintys teisės terminai: daryba ir vartosena*. *Socialinių mokslų studijos*, 4(2), 527-538. [žiūrėta: 2024-02-10]. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=25854>
44. Plag, I. (2018). *Word-formation in English*. Cambridge university press. [žiūrėta: 2024-03-15]. Prieiga per internetą: https://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=DrViDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR11&dq=word+formation+research+in+english+language&ots=_hfbn14CIA&sig=vswXIfh70_7mSCND9YRHmKRJQGk
45. Radden, G. (2008). *The cognitive approach to language. When grammar minds language and literature: Festschrift for Prof. Béla Korponay on the occasion of his 80th birthday*, 387-412. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://www.academia.edu/download/42121196/Cog-Appr.pdf>
46. Ratih, E., & Gusdian, R. I. (2018). *Word formation processes in English new words of Oxford English dictionary (OED) online*. *Celtic: A Journal of Culture, English Language Teaching, Literature and Linguistics*, 5(2), 24-35. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <http://ejournal.umm.ac.id/index.php/celtic/article/view/7617>
47. Rosch, E. H. (1973). *On the internal structure of perceptual and semantic categories*. *In Cognitive development and acquisition of language* (pp. 111-144). Academic Press. [žiūrėta: 2024-04-05]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780125058506500104>

48. Rúa, P. L. (2002). *On the structure of acronyms and neighbouring categories: A prototype-based account*. *English Language & Linguistics*, 6(1), 31-60. [žiūrėta: 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/english-language-and-linguistics/article/on-the-structure-of-acronyms-and-neighbouring-categories-a-prototypebased-account/EA80FBEA1AFD4595E0D5CD02EE8F4E64>
49. Rutkienė, L. (2019). *Hibridiniai statybos terminijos dūriniai su klasikiniiais prepoziciniiais sietiniais kamienais*. *Terminologija*, (26), 140-161. [žiūrėta: 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=871967>
50. Rutkienė, L. (2021). *Statybos terminijos dūriniai: formavimasis ir raida: daktaro disertacija*. (Doctoral dissertation, Lietuvių kalbos institutas). [žiūrėta: 2024-01-10]. Prieiga per internetą: <https://vb.lki.lt/object/elaba:98747760/>
51. Rutkienė, L. (2021). *XX a.–XXI a. pr. statybos terminų dūrinių kognityviniai propoziciniai modeliai*. *Terminologija*, (28), 153-174. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1071505>
52. Safarov, S., & Akbarov, A. (2016). *Cognitive Mechanisms of Word-formation Process: Interrelation of Conceptual and Verbal Structures*. *J-FLTAL*, 205. [žiūrėta: 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <https://www.academia.edu/download/50656133/J-FLTALSpring2016-FullBook.pdf#page=205>
53. Schmid, H. J., & Ungerer, F. (2011). *Cognitive linguistics*. In *The Routledge handbook of applied linguistics* (pp. 611-624). Routledge. [žiūrėta: 2024-03-10]. Prieiga per internetą: <https://api.taylorfrancis.com/content/chapters/edit/download?identifierName=doi&identifierValue=10.4324/9780203835654-49&type=chapterpdf>
54. Smetona, A. (2003). *Žodžių daryba rankraštiniėje kazimiero Daukšos lietuvių kalbos gramatikoje*. *Acta Linguistica Lithuanica*, (49), 63-102. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=3209>
55. Soames, S. (2013). *Cognitive propositions*. *Philosophical Perspectives*, 27, 479-501. [žiūrėta: 2024-04-01]. Prieiga per internetą: https://www.jstor.org/stable/26382681?casa_token=P-TrytdqMYIAAAAA:wcGnxfu5-Yj86b3h7LcG2NsBq8IIAnQIQXl6ikd5Bd29uB0Po5mVk7yfZeNRHYr6NOaTPvguAzudiCeIqrph0HpUTs1nnPU7ZpgJBkNtV45uXPM-OPP3
56. Suonuuti, H. (1997). *Guide to terminology*. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus. [žiūrėta: 2024-04-01]. Prieiga per internetą: [http://www.nordterm.net/filer/publikationer/guider/Guide to Terminology.pdf](http://www.nordterm.net/filer/publikationer/guider/Guide%20to%20Terminology.pdf)
57. Šeškauskienė, I., Masiulionytė, V., & Ryvitytė, B. (2016). *Humour and the creative powers of language, or when sentiments turn into centiments*. *Taikomoji kalbotyra*, (8), 213-243. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17512>
58. Šiaučiulytė, S. (2014). *MEILĖS kognityvinis modelis asmeniniuose Balio Sruogos laiškuose*. [žiūrėta: 2024-03-20]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2149252/>
59. Štekauer, P. (2001). *Fundamental principles of an onomasiological theory of English word-formation*. *Onomasiology online*, 2, 1-42. [žiūrėta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://www1.ku.de/SLF/EngluVglSW/stekauer1011.pdf>

60. Taylor, J. R. (2015). 10. *Word-formation in cognitive grammar*. In Volume 1 Word-Formation (pp. 145-158). De Gruyter Mouton. [žiūrēta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110246254-012/html?lang=de>
61. Triwahyuni, N. (2018). *An Analysis of Word Formation Encountered in Medical Terms in the Jakarta Post'S Articles*. Journal of English Education and Teaching, 2(2), 93-102. [žiūrēta: 2024-04-01]. Prieiga per internetą: <https://ejournal.unib.ac.id/JEET/article/view/5696>
62. Tuggy, D. (2015). *Cognitive approach to word-formation*. Handbook of word-formation: 233-265. [žiūrēta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/1-4020-3596-9.pdf#page=245>
63. Urbutis, V. (1961). *Dabartinės lietuvių kalbos galūnių darybos daiktavardžiai*. Kalbotyra, 3, 27-60. [žiūrēta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/kalbotyra/article/view/18523>
64. Vanderwende, L. (1994). *Algorithm for automatic interpretation of noun sequences*. In COLING 1994 Volume 2: The 15th International Conference on Computational Linguistics. [žiūrēta: 2024-03-21]. Prieiga per internetą: <https://aclanthology.org/C94-2125.pdf>
65. Vanderwende, L. (1994). *Using cognitively oriented criteria to evaluate a computational model of word acquisition*. Cognitive Science, 18(2), 221-281. [žiūrēta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: doi: 10.1207/s15516709cog1802_2
66. Vaskelienė, J. (2022). *Dėl bendrašaknių lietuvių kalbos daiktavardžiūsu priesagomis-(i) acija ir-imas*. Respectus Philologicus, (41 (46)), 94-106. [žiūrēta: 2024-03-28]. Prieiga per internetą: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1069045>
67. Zawada, B. (2006). *Linguistic creativity from a cognitive perspective*. Southern African Linguistics and Applied Language Studies, 24(2), 235-254. [žiūrēta: 2023-05-01]. Prieiga per internetą: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2989/16073610609486419?casa_token=EoV3keZRjfsAAAAA:l48dII8uwe95iaGfb6colowvxG89mmqzRITeQyFC2VbqUAmQQC8GZ7qSTEM-GzGz3k0kOcNX57s
68. Zhanalina, L. K., & Ordahanova, A. B. (2015). *Substance and methods of cognitive approach in linguistics*. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 192, 720-723. [žiūrēta: 2024-01-04]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815035429>

Informacijos šaltinių sąrašas

1. Dagienė, V., Grigas, G. ir Jevsikova, T. (2000). *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas*. Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos institutas. Prieiga per internetą: [Termino paieška - | Raštija \(xn--ratija-ckb.lt\)](#)
2. Dagys, V., Dagienė, V., Jevsikova, T. ir Grigas, G. (2015). *Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodynas*. Vilnius. Prieiga per internetą: [Termino paieška - | Raštija \(xn--ratija-ckb.lt\)](#)
3. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* (nėra). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/>

Priedai

Priedas. EKŽ ir ALKŽ sudurtiniai terminai ir jų atitikmenys.

Enciklopedinio kompiuterijos žodyno sudurtiniai terminai ir angliški atitikmenys	Anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos žodyno sudurtiniai terminai ir lietuviški atitikmenys
<p>Aklavietė – deadlock</p> <p>Asmenvardis – personal name</p> <p>Darbalaukis – desktop</p> <p>Daugiakalbiškumas – multilinguality</p> <p>Daugiareikšmiškumas – overload(ing)</p> <p>Daugiasluoksniškumas – multilayer</p> <p>Daugtaškis – ellipsis</p> <p>Diskasukis – disk drive</p> <p>Faksograma – fax</p> <p>Fonograma – phonogram</p> <p>Garsajuostė – audio tape</p> <p>Garsaknygė – audio book</p> <p>Garsiakalbis – loudspeaker</p> <p>Greitraštis – shorthand system</p> <p>Grojaraštis – playlist</p> <p>Ideograma – ideogram</p> <p>Juodraštis – introduction</p> <p>Kriptoanalizė – cryptanalysis</p> <p>Kriptosistema – cryptosystem</p> <p>Laikmatis – timer</p> <p>Laikmena – storage media</p> <p>Naujienlaiškis – newsletter</p> <p>Pėdsakas – trace</p> <p>Piktograma – icon</p> <p>Planšetofonas – smartlet</p> <p>Platforma – platform</p> <p>Pùslapis – page</p> <p>Raktažodis – keyword</p> <p>Reklamjuostė – banner</p> <p>Rinkmena – file</p> <p>Saitažodis – hashtag</p> <p>Saitvietė – hot spot</p> <p>Saugasienė – firewall</p> <p>Savikėla – bootstrapping</p> <p>Slankjuostė – scroll bar</p> <p>Slapyvardis – nickname</p>	<p>Adder-substracter – sudėties ar atimties įtaisas</p> <p>Audiobook – garsaknygė</p> <p>Audiocast – garso perdavimas</p> <p>Audiocodec – garso kodekas</p> <p>Audioplayer – grotuvas</p> <p>Audiotape – garsajuostė</p> <p>Audiovisual – garso ir vaizdo</p> <p>Backdoor – užpakalinės durys</p> <p>Background – fonas</p> <p>Backlight – foninis apšvietimas</p> <p>Backplane – užpakalinė plokštė</p> <p>Backplay – perklausa</p> <p>Backscrolling – persukimas atgal</p> <p>Backslash – kairinis brūkšnys</p> <p>Backspacing – naikinimas</p> <p>Backtracking – grįžimų metodas</p> <p>Baseline – bazinė linija</p> <p>Benchmark – našumo testas</p> <p>Bitcoin – bitkoinas</p> <p>Bitmap – taškinė grafika</p> <p>Bitrate – pralaidumas</p> <p>Blockquote – citata</p> <p>Blog-book – tinklaraščių knyga</p> <p>Bloghost – tinklaraščių svetainė</p> <p>Bloghoster – tinklaraščių svetainė</p> <p>Bloghosting – tinklaraščių priegloba</p> <p>Blogosphere – tinklaraštija</p> <p>Bookmark – žymė</p> <p>Bootstrapping – savikėla</p> <p>Botnet – robotizuotų kompiuterių tinklas</p> <p>Bottleneck – silpnoji vieta</p> <p>Boundpair – rėžių pora</p> <p>Breakpoint – stabdos taškas</p> <p>Broadcaster – transliuotojas</p> <p>Buttonbar – mygtukų juosta</p> <p>Byte-wise – baitinis (-ė)</p>

Slaptafrazė – passphrase	Capline – viršutinė ženklų linija
Slaptažodis – password	Cellpadding – tarpas iki rėmelio
Stačiakampis – rectangle	Cellphone – mobilusis telefonas
Struktūrograma – structure diagram	Cellspacing – tarpas tarp langelių
Šviesolaidis – fibre waveguide	Changelog – keitinių žurnalas
Šviesplunksnė – light pen	Checkmark – varnelė
Tarpeilutis – leading	Checksum – kontrolinė suma
Telekomunikacija – telecommunication	Clipboard – iškarpinė
Telekonferencija – teleconferencing	Clipbook – iškarpinė
Telnėtas – telnet	Cloudcenter – debesijos centras
Tikralaikis – real time	Codename – kodinis pavadinimas
Tinklaidė – podcast	Colormap – paletė
Tinklapis – web page	Columntitle – stulpelio antraštė
Tinklaraštininkas – blogger	Combobox – jungtinis langelis
Tinklaraštis – weblog	Compiletime – kompiliavimo trukmė
Tinklavietė – web location	Copyright – autorių teisės
Vairasvirtė – joystick	Cross-program – tarpinė programa
Vaizdajuostė – video tape	Cross-reference – kryžminė nuoroda
Vandenženklis – watermark	Crosshair – kryžmė
Vietaženklis – placeholder	Crossplatform – daugiaplatformis
Viršaibis – superset	Cryptanalysis – kriptanalizė
Viršaplankis – parent folder	Cryptosystem – kriptosistema
Virškatalogis – parent directory	Cybercitizen – internautas
Viršklasis – superclass	Cybercommunity – virtualioji bendruomenė
Viršraidis – ascender	Cybercrime – kibernetinis nusikaltimas
Žiniatinklis – web	Cyberphobia – kiberfobija